

Opinnäytetyö AMK

Sosiaalialan koulutusohjelma

NSOSTK14

2017

Sanna Mörsky

SUOMEA TOISENA KIELENÄÄN PUHUVAN LAPSEN OSALLISTAMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

Sanna Mörsky

SUOMEA TOISENA KIELENÄÄN PUHUVAN LAPSEN OSALLISTAMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

Tämän kehitystyön tavoitteena oli luoda Pernon Päivähoitoyksikön Leppäkertut ryhmälle kuvakansio, johon olisi koottu erilaisia kuvallisia menetelmiä, joilla osallistaa suomea toisena kielenään puhuvia lapsia, helpottaa kommunikointia suomea osaamattomien lasten kanssa ja rohkaista ulkomaalaistaustaisia perheitä ottamaan osaa lapsen varhaiskasvatukseen. Kehittämismenetelmiä hankkeessa olivat asiantuntijuus, kyselytutkimus, lomakehaastattelu, havainnointi, osallistuva havainnointi, kuvalliset menetelmät, menetelmäkirjallisuus ja kokeileva toiminta. Kehittämishankkeen aikana tuotettuja kuvakansiota löytyviä menetelmiä ovat kuvitettu selkosuomella kirjoitettu esittelylehtinen ryhmän arjesta ja yhteistyöstä vanhempien kanssa, kuvitettu päiväohjelma, pöytäleikkien valintataulu, lapsen kuvapankki ja kuvitetut tilat.

Leppäkerttujen ryhmässä on hiukan alle puolet suomea toisena kielenään puhuvia lapsia ja erilaisia äidinkieliä on viittä eri kieltä. Kuvallisilla menetelmillä haettiin keinoja tavoittaa eri kieliryhmät ja mahdollistaa heidän osallistumisensa varhaiskasvatukseen suomea puhuvien lasten tavoin. Henkilökunta tarvitsi helpon tavan kommunikoida lasten kanssa ja lisätä heidän osallisuuttaan päiväkodin arkeen.

Kehittämishanke päiväkodissa kesti huhtikuusta 2016 maaliskuuhun 2017 ja sisälsi 10 viikon syventävän harjoittelun, jonka aikana kuvallisia menetelmiä testattiin ja hiottiin käytännössä yhteistyössä työntekijöiden kanssa. Hankkeen toimijoita olivat päiväkodin lapset, Leppäkerttu ryhmän lastentarhanopettajat, lastenhoitaja ja henkilökohtainen avustaja sekä sosionomi (AMK) opiskelija Turun ammattikorkeakoulusta. Kehittämishankkeen tuotoksena syntyi Kuvakansio suomea toisena kielenään puhuvan lapsen osallistamiseen varhaiskasvatuksessa. Tämä sisältää pöytäleikkien valintataulun, kuvallisen päiväohjelman, kuvallisen esittelylehtisen, lapsen kuvapankin ja kuvitettujen tilojen kuvat ja ohjeet näiden kuvallisten menetelmien käyttöön suomea toisena kielenään puhuvien lasten osallistamisessa.

ASIASANAT:

Varhaiskasvatus, kuvalliset menetelmät, kehittämishanke, maahanmuuttajat, osallisuus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme of Social Services/ Early Childhood Education specialisation option

2017| 38+38

Heli Virjonen

Sanna Mörsky

INVOLVING A CHILD WHOSE ADDITIONAL LANGUAGE IS FINNISH IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION

The aim of this development project was to create augmentative communication file combining different visual communication methods for Perno day care center's Leppäkerttu nursery school group for involving children whose additional language is Finnish. This project also aimed to aid communication with children and to encourage their families to participate more. Several visual communication methods were collected to form a file for the use of the group. Development methods used were questionnaire survey, form interview, observation, committed observation, augmentative communication, method literature and experimental action. Methods produced during this development project were illustrated plain language leaflet describing the average day in the nursery school group and collaboration with parents, illustrated timetable, selection tablet for tabletop games and activities, selection of images for children to use for communicating and illustrated spaces in day care center.

In Leppäkerttu group a little under half of the group are children whose additional language is Finnish and there is five different foreign languages spoken. Augmentative communicating methods aimed to reach all language speakers and to enable them to participate in early childhood education alongside the children who spoke Finnish. Workers needed an easy way to communicate with the children and to maximize their involvement in everyday life of the nursery school group.

Development project started in April 2016 and was completed in March 2017. It included a 10 week advanced training period in which the visual methods were tested and perfected in co-operation with the Leppäkerttu group's staff members. Participants in the project were the children in the group, kindergarten teachers, childminder, personal assistant and bachelor of social services student from Turku university of applied sciences. The result of the project is a picture file for involving child whose additional language is Finnish, containing selection tablet for tabletop games and activities, illustrated timetable, illustrated information leaflet, picture selection for child and illustrated spaces for Leppäkerttu group. The picture file contains instructions and materials for using visual methods in involving children with two languages.

KEYWORDS:

early childhood education, augmentative communication methods, development project, immigrants, involvement

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 KEHITTÄMISHANKE	8
2.1 Kehittämishankkeen tausta, tarve ja toimijat	8
2.2 Suomea toisena kielenään puhuvat varhaiskasvatuspalveluiden asiakkaina	9
2.3 Turun varhaiskasvatuspalvelut maahanmuuttajaperheille	10
3 S2 LAPSEN OSALLISUUS	12
3.1 Lapsen osallisuudesta perheen osallisuuteen	12
3.2 Keinoja osallisuuden lisäämiseksi	13
4 KUVALLISET MENETELMÄT KOMMUNIKOINNIN APUNA	15
4.1 Tilat ja päivärytmi	15
4.2 Kuvallinen kommunikaatio S2 lapsen kanssa	16
5 KEHITTÄMISHANKE LEPPÄKERTUT RYHMÄSSÄ	18
5.1 Kehittämishankkeen prosessi ja suunnittelu	18
5.2 Kehittämishankkeen tiedonkeruu	19
5.3 Kehittämishankkeen toteutus	21
5.4 Tuotoksen esittely	23
7 TUOTOKSEN, HANKEPROSESSIN JA AMMATILLISEN KASVUN ARVIOINTI	31
7.1 Tuotoksen arviointi	31
7.2 Hankeprosessin arviointi	33
7.3 Ammatillisen kasvun arviointi ja eettinen pohdinta	34
LÄHTEET	37

LIITTEET

- Liite 1. Kyselylomake 1
- Liite 2. Lomakehaastattelun runko
- Liite 3. Kyselylomake 2
- Liite 4. Kehittämisprosessin arviointi
- Liite 5. Tuotos

KUVAT

Kuva 1. Kuvitettu päiväohjelma.	25
Kuva 2. Pöytäleikin valintataulu.	26
Kuva 3. Lapsen kuvapankki.	27
Kuva 4. Kuvitettu leikkitila.	28
Kuva 5. Lepohetki kuvasarja.	29

KAAVIOT

Prosessikaavio	30
----------------	----

1 JOHDANTO

Tässä kehittämishankkeessa pyrittiin lisäämään suomea toisena kielenään puhuvien lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa kuvallisten menetelmien avulla. Kehittämishankkeen tuotoksena koottiin erilaisia kuvallisia menetelmiä kuvakansioksi päiväkotiryhmän käyttöön. Kohderyhmänä olivat Pernon päiväkodin Leppäkertut ryhmän suomea toisena kielenään puhuvat maahanmuuttajataustaiset lapset. Erilaisten kieliryhmien lisääntyessä varhaiskasvatuksessa on kommunikointia ja osallisuutta kehittävien menetelmien kehittäminen ajankohtaista ja tärkeää.

Hanke oli luonteeltaan kehittävä ja toiminnallinen. Toimintaympäristö oli Pernon päiväkodin Leppäkertut ryhmä ja toimijoina ryhmän työntekijät, lapset, vanhemmat ja sosionomiopiskelija.

Perehdyin aiheeseen tutustumalla alan kirjallisuuteen koskien osallisuutta, maahanmuuttajia, kuvallisia menetelmiä ja aikaisemmin tehtyjä opinnäytetöitä sekä väitöskirjoja, kuten Turussa 2016 valmistunut Maili Henttulan kuvallinen kehittämisprojekti päiväkoti Villasukassa. Varhaiskasvatuksesta maahanmuuttajien näkökulmasta on kirjoitettu Suomessa varsin vähän. Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa monikulttuurisesta varhaiskasvatuksesta ja eri etnisyyksien osallisuuden lisäämisestä on pidemmät perinteet, joten suurin osa käyttämästäni maahanmuuttajia käsittelevästä tutkimuskirjallisuudesta on englanninkielistä.

Tämä raportti kuvailee ensin kehittämishankkeen taustan, tarpeen ja toimijat sekä maahanmuuttajat kohderyhmän varhaiskasvatuksen asiakkaina. Lisäksi käsitellään Turun varhaiskasvatuksen tilannetta suomea toisena kielenään puhuvien perheiden näkökulmasta. Seuraavaksi esitellään teoriapohja eli osallisuusteoria ja ekologinen systeemiteoria sekä kuvallisten menetelmien soveltaminen aihealueeseen. Lopuksi kuvataan kehittämishanke ja sen lopullinen tuotos sekä arvioidaan tuotos, hankeprosessi sekä ammatillinen kasvu.

Raportissa käytetään lyhennettä S2 suomea toisena kielenään puhuvasta henkilöstä. Käytännössä tämä henkilö voi olla kuka vain, jonka äidinkieli ei ole suomi. Termi ”maahanmuuttaja” esiintyy vielä laajalti tutkimuskirjallisuudessa, mutta ainakin Pernon päivähoitoyksikössä termiä ollaan korvaamassa vähemmän leimaavalla S2 nimityksellä,

jotta esimerkiksi Iranista, Saudi-Arabiasta tai Somaliasta tulleita ihmisiä ei eroteltaisi vaikkapa suomenruotsalaisista silloin kun puhutaan vain henkilön kielitaidosta.

Kuvalliset menetelmät tarkoittavat tässä raportissa piirrettyjä kuvia, kuvitettuja ohjeita ja muuta kuvallista materiaalia, jonka tarkoitus on tukea vieraskielisen henkilön suomen oppimista ja tilanteiden hahmottamista.

Puhuttaessa maahanmuuttajista käytetään osallisuuden sijasta usein termiä ”kotouttaminen”. Halusin rajata kotouttamistoimet, joksi kielenopettaminenkin voidaan mieltää tämän kehittämishankkeen ulkopuolelle ja keskittyä osallisuuteen. Sekä kotouttamisen että osallisuuden päämääränä on usein muualta tulleen henkilön yhteiskuntaan sopeutuminen, mutta osallisuus on vapaaehtoista. Kotouttaminen edellyttää vastavuoroisuutta. Samaan aikaan kun viranomaisen velvollisuus on tarjota kotouttavia toimia, on uuden kuntalaisen velvollisuutena osallistua yhdessä kotouttamissuunnitelmaan kirjattuihin toimenpiteisiin. (Hammar & Siirto 2016, 225.) Osallisuus taas pohjautuu vapaaehtoisuuteen, erilaisia asioita voidaan tarjota, mutta niihin osallistuminen on henkilön itsensä päätettävissä. Koska kehittämishankkeessa tehtyjen kuvien käyttö kommunikointiin on täysin vapaaehtoista niin lasten kuin aikuistenkin ollessa kyseessä, on kehittämishanke enemmän osallisuutta edistävä kuin kotouttava.

2 KEHITTÄMISHANKE

2.1 Kehittämishankkeen tausta, tarve ja toimijat

Turun kaupunki haki keväällä 2016 sosionomiopiskelijaa tekemään opinnäytetyötä maahanmuuttajien osallisuuden lisäämisestä varhaiskasvatuksessa. Hankeyksiköksi valikoitui Pernon päiväkotitoiminta ja siellä Leppäkertut ryhmä. Turun kaupungin ryhmäkohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman lomakkeessa on erillinen kohta lapsen ja perheen osallisuuden toteuttamisen seurantaan. (Turun kaupunki 2013, liite 4.) Osallisuuden lisääminen oli siis ollut yksi Turun varhaiskasvatuksen tavoitteista jo jonkin aikaa.

Leppäkertuissa oli 21 lasta, joiden ikäjakama oli 3-5 vuotta. Lapsista 9 puhui äidinkielenään jotain muuta kuin suomea. Eri kielistä olivat edustettuina arabia, persia, viro ja venäjä. Työntekijöitä ryhmässä oli kaksi lastentarhanopettajaa, yksi lastenhoitaja ja yksi henkilökohtainen avustaja. Yksikään lapsista ei kehittämissuunnitelman alussa ollut enää ummikko, vaan kaikki osasivat käyttää suomea jonkin verran.

Tapaamisissa päiväkodin johtajan ja Leppäkertut ryhmän työntekijöiden kanssa päätettiin S2 lasten osallisuuden lisäämiseen kuvallisten menetelmien avulla. Tätä kautta tavoitettaisiin myös perheitä ja saataisiin menetelmäpaketti, jota voisi käyttää lapsen kielestä riippumatta. Kuvakansio, joka sisältää kuvallisen päiväohjelman, kuvitetun esitelylehtisen ryhmän toiminnasta, lapsen kuvapankin, kuvallisen pöytäleikinvalintataulun sekä kuvitetut tilat tehtiin ryhmän työntekijöiden kanssa yhteistyössä.

Turun kaupungin kotisivujen mukaan muun kuin suomen- ja ruotsinkielisiä turkulaisia oli vuonna 2015 10,1% koko Turun väestöstä (Turun kaupunki 2016). Turun kaupungin tilastokeskuksen tietojen mukaan jo vuonna 2011 Pernon alueella asui 12,1% vieras-kielistä väestöä (Salminen 2012, 16). Koska alueen erityispiirteisiin kuului suomea toisena kielenään puhuvan väestön verrattain suuri määrä, oli järkevää varautua tähän kehittämällä ratkaisuja nimenomaan varhaiskasvatuksen kommunikaatio-ongelmiin.

2.2 Suomea toisena kielenään puhuvat varhaiskasvatuspalveluiden asiakkaina

Maahanmuuttajataustaisten lasten määrä on kasvanut suomalaisessa varhaiskasvatuksessa nopeasti. Pääkaupunkiseudulla on jo päiväkoteja, jossa maahanmuuttajataustaiset lapset ovat enemmistönä. Ennusteiden mukaan maahanmuuttajaväestö vielä kaksinkertaistuu vuoteen 2020 mennessä. (Halme & Vataja 2011, 5.) S2 perheet tulevat siis olemaan yhä kasvava varhaiskasvatuspalveluiden asiakaskunta, jonka huomiointi ja jonka tarpeisiin vastaaminen on yksi tulevaisuuden haasteista.

Monet siirtolais- tai maahanmuuttajalapset kehittyvät kaksi-, jotkut useampikielisiksi (Kaikkonen 2004, 121). Tämä toisen kielen oppiminen alkaa jo päiväkodissa ja jatkuu koulussa ja kielitaito on S2 lasten tapauksissa yksi asia, johon kiinnitetään paljon huomiota esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelmien teossa.

Maahanmuuttajan aseman muuttuessa avun vastaanottajaksi, jonka kulttuurilla ei ole varsinaista paikkaa, jonka perhe ja ystävät voivat olla kaukana ja jonka on pyydettävä kaikkea tarvitsemaansa tuntemattomalla kielellä tuntemattomassa maassa, saattaa itsetunto kärsiä (Bennett & Reid 2007, 119). Monissa maissa on myös kulttuuri, jossa virkamiehiä ja muita auktoriteettihahmoja, kuten lastentarhanopettajia, ei arvostella. Tämän takia on tärkeää luoda osallisuuteen kannustava ja turvallinen ilmapiiri, jotta suomea toisena kielenään puhuva perhe saa toiveensa ja huolensa ilmaistua.

Hyvin harva nuorten lasten parissa työskentelevä ihminen syrjisi tietoisesti lasta, koska tämä kuuluu tummaihoiseen tai johonkin muuhun etniseen vähemmistöön. Useimmat luultavammin näkevät monikulttuurisen työpaikan hyödyt, etenkin kaupunkialueilla. Rakenteellista rasismia voi silti tapahtua, koska ihmisillä ei ole ollut tilaisuutta tai tarvetta ajatella asiaan liittyviä seikkoja. He eivät ole ehkä antaneet itselleen aikaa tähän. Mahdollisesti he tekevät asiat samalla tavalla kuin ne on aina tehty, ajattelematta miten toiminta vaikuttaa monikulttuurisessa yhteisössä, jossa rasismia on rakenteissa ja mitä muutoksia tämän takia pitäisi tehdä. (Lane 2008, 35.) Varsinaista tarkoituksellista rasismia on siis varhaiskasvatuksessa mahdollisesti vähemmän kuin muilla elämänalueilla. Rakenteellista rasismia esiintyy muun muassa siksi, että Suomen varhaiskasvatusjärjestelmä on alun perin suunniteltu vastaamaan vain suomen- ja ruotsinkielisten perheiden tarpeisiin. Esimerkkinä näistä rakenteellisista ongelmista on se, että kaikki Turun varhaiskasvatuksesta kertovat sivut ovat saatavilla vain suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Perheet, jotka eivät puhu sujuvasti mitään näistä kielistä ovat aluksi heikom-

massa asemassa ja joutuvat hakemaan tietoa tuttaviltaan sekä palveluohjauksen kautta.

Erilaisten esitteiden, nettisivujen ja informaationsähköpostien kääntäminen usealle eri kielelle on kuluerä, jota kunnallinen varhaiskasvatus ei ole tällä hetkellä valmis maksamaan. Siksi on keksittävä kommunikaatiokeinoja, jotka eivät nojaa kielitaitoon.

2.3 Turun varhaiskasvatuspalvelut maahanmuuttajaperheille

15.12. 2016 tehdyn selvityksen mukaan Turussa oli kunnallisissa ja yksityisissä varhaiskasvatuspalveluissa kaikkiaan 7428 lasta. Heistä vieraskielisiä eli kumpikaan vanhempi ei puhu äidinkielenään suomea eikä ruotsia oli 1284 eli noin 17 %. Palvelusetelipalveluina tuotetuissa yksityisissä varhaiskasvatuspalveluissa vieraskielisten lasten lukumäärä oli noin 12 %. Kunnallisissa palveluissa vieraskielisten lasten lukumäärä oli suurempi, noin 17 %. Eniten vieraskielisiä lapsia oli Varissuon päivähoitoyksikössä. Yhteensä lapsia oli 336 ja heistä vieraskielisiä 234 eli noin 70 %. Lauste, Ylioppilaskylä-Halinen, Runosmäki, Perno ja Pääskyvuori olivat tässä järjestyksessä seuraavia vieraskielisten lasten määrässä. Yleisimmät kielet olivat arabia, somali, kurdi, albania, venäjä ja viro. Yhteensä varhaiskasvatuspalveluissa tilastoitiin lasten äidinkieliä 58 eri kieltä. (Turun kaupunki 2016, 1-4.)

Vuonna 2013 valmistuneessa Turun varhaiskasvatussuunnitelmassa on arvoina mm. tasa-arvoisuus ja oikeudenmukaisuus sekä kansainvälisyys. Näiden mukaan toiminnassa huomioidaan lapsen yksilölliset tarpeet. tasa-arvoisuus ja oikeudenmukaisuus pitävät sisällään toisen kunnioittamisen, hyväksymisen ja kuulemisen erilaisina yksilöinä, joilla on erilaiset taustat. (Turun kaupunki 2013, 4.) Turussa oli vuonna 2016-2017 tarjolla S2 perheille palveluohjausta ja tulkkipalvelu, joka järjestettiin mukaan mm. varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluihin.

Vuonna 2016 tehdyn selvityksen mukaan Pernon alueen päiväkodeissa oli 195 lasta ja heistä vieraskielisiä 65 lasta eli 33% prosenttia. Pernon päivähoitoyksikön päiväkodissa lapsia oli hoidossa 127 ja heistä vieraskielisiä oli 37 eli noin 29 %. (Turun kaupunki 2016, 4.) Perno ei siis vielä vuonna 2016 ollut S2 lasten määrässä aivan Varissuon tasolla, mikä toisaalta edesauttoi lasten suomen kielen oppimista, kun jokaisessa ryhmässä oli myös suomalaisia lapsia.

Suomessa järjestetään kouluissa vanhempainiltoja suomea toisena kielenään puhuville vanhemmille. Näissä vanhempainilloissa on läsnä useita eri kielten tulkkeja ja niiden tarkoitus on nimenomaan osallistaa perheitä, joiden osallistuminen koulun tapahtumiin on hankalampaa kielitaidon puutteen takia. (Flecha 2015, 58.) Myös Pernon päiväkodissa järjestettiin tällaisia vanhempainiltoja, jotta uusien S2 lasten vanhemmat saisivat omalla kielellään tietoa päiväkodista.

Lapset, joilla on jonkinlaisia oppimisongelmia hyötyvät eniten varhaiskasvatuksesta kodin ulkopuolella. Erityisesti varhaiskasvatus on tärkeää lapselle, jonka äidinkieli ei ole maan valtakieli. (James 1997, 39.) Tämä varhaiskasvatuksen kielenoppimispäämäärä oli tärkeä myös monen S2 lapsen vanhemmille. Pernon päiväkodissa Leppäkertut ryhmän S2 perheet olivat ainakin henkilökunnalle usein maininneet, kuinka halusivat lapsiensä oppivan suomen kieltä päiväkodissa. Tätä yritettiin edesauttaa mahdollisuuksien mukaan järjestämällä kaikille lapsille leikkihetkiä myös eri kieltä puhuvien lasten kanssa. Koska samaa kieltä puhuvia lapsia oli ryhmässä useita, ei heidän äidinkielen puhumistaan voitu eikä haluttu rajoittaa. Ainakin yksi perhe oli pyytännyt, että heidän lapsensa pääsisi ryhmään, jossa ei olisi lainkaan samaa äidinkieltä puhuvia, mutta tätä ei pystytty järjestämään, koska kyseistä kieliryhmää edustavia lapsia oli jokaisessa ryhmässä useita.

Turun varhaiskasvatuksessa tiedostettiin siis erillisten alueiden monikulttuurisuus ja pyrittiin vastaamaan ainakin kieliongelmiin tulkkipalveluiden avulla, palkkaamalla eri kieliä äidinkielenään puhuvia työntekijöitä ja kiinnittämällä huomiota kielenkäyttöön ja asenteisiin. Esimerkiksi Pernon päivähoitoyksikössä sana ”maahanmuuttaja” pyrittiin korvamaan puheessa ”suomea toisena kielenään puhuva” ilmaisulla, koska sanalla on negatiivisia mielleyhtymiä.

3 S2 LAPSEN OSALLISUUS

3.1 Lapsen osallisuudesta perheen osallisuuteen

Ekologinen systeemiteoria on ihmisten ja ympäristön vuorovaikutukseen perustuva lähestymistapa. Se on hyödyksi yrittäessämme nähdä lapsen yhteyden perheeseensä, yhteiskuntaansa ja kulttuuriseen ympäristöönsä ja yrittäessämme ymmärtää miten nämä kaikki ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Tämä teoria on avuksi hankkiessamme tietoa ja ymmärrystä yhteisöistä, joissa lapset kasvavat ja kokemuksista, joita heillä luultavammin on sekä niiden vaikutuksista lapsen oppimiseen ja kehitykseen. (Nutkins ym. 2013, 129.)

Urie Bronfenbrennerin ekologisen systeemiteorian mukaan lapseen vaikuttavat joka-päiväisen ympäristön rakenne ja sen tärkeimmät muuttujat. Nämä muuttujat voidaan jakaa fyysiseen, sosiaaliseen ja toiminnalliseen ulottuvuuteen. Lapsi kuitenkin myös vaikuttaa puolestaan myös niihin, jotka vaikuttavat häneen. Lastentarhanopettaja ja äiti esimerkiksi vaikuttavat lapseen, mutta lapsi vaikuttaa vastavuoroisesti myös ryhmäänsä ja perheeseensä. (Bronfenbrenner 1981, 193-196.) Perheen osallistaminen lapsen kautta pohjaa tähän teoriaan. Kun S2 lapsi tuntee olonsa turvalliseksi päiväkodissa ja kokee tulevansa kuulluksi ja ymmärretyksi hän kertoo päiväkodissa tekemistään asioista myös kotona omalla äidinkielellään. Tätä kautta vanhemmat saavat kuulla lapsen päivästä häneltä itseltään ja tutustuvat sitä kautta päiväkodin arkeen. Lasta ei siis käytetä tulkkina päiväkodin ja perheen välissä, vaan annetaan hänen omien kokemustensa kautta välittää omaa mielikuvaansa päiväkodista myös perheelleen.

Ekologinen lähestymistapa voi auttaa meitä hahmottamaan lapsen perspektiiviä ja perheen suhtautumistapaa eli asioita, jotka eivät välttämättä helposti havaittavissa tavallisessa kommunikaatiossa (Nutkins ym. 2013, 130). Kun päiväkotijärjestäjä jotakin erikoisohjelmaa kuten vaikkapa kevätjuhlan varsinaisen hoitopäivän ulkopuolella, kutsuu asiasta innostunut ja siihen osallinen lapsi usein myös perheensä mukaan. Lapselta itseltään saatu kutsu on usein tehokkaampi kuin päiväkodin henkilökunnalta saatu tieto kevätjuhlasta. Tätä tarkoitetaan perheen osallistamisella lapsen kautta. Myös lapsen osallisuus tulee tässä otetuksi huomioon, hän on päiväkodin arjessa yksi toimijoista, jolla on mielipide ja joka jakaa oma kokemuksiaan perheensä kanssa kertoessaan päi-

västään heille. Tämä vaikuttaa joskus paljonkin perheen mielipiteeseen varhaiskasvatuksesta, joten se on hyvä tiedostaa ja ottaa huomioon kaikessa toiminnassa.

3.2 Keinoja osallisuuden lisäämiseksi

Osallisuutta varhaiskasvatuksessa voidaan jakaa alakäsitteiden alle esimerkiksi seuraavasti. Osallisuus arjessa määrittelee lapsen osallisuuden päiväkodin arkeen, rutii-neihin ja perustoimintoihin, joissa lapsi nähdään toimijana. Osallisuus sosiaalisissa suhteissa ja ryhmätoiminnassa perustuu vuorovaikutukseen ja yhteiseen toimintaan ryhmässä. Osallisuus kokemuksena puolestaan perustuu jokaisen lapsen henkilökohtaisiin kokemuksiin osallisuudesta päiväkotiyhteisössä. (Leinonen 2014, 18.) Kehittämishankkeessa määrittelin lapsen osallisuuden näillä kolmella alakäsitteellä siten, että pyrin helpottamaan S2 lapsen arjen rutiinien sujuvuutta lisäämällä kuvallisia ohjeita tiloihin sekä lasten vuorovaikutusta aikuisten kanssa ja keskenään lapsen kuvapankilla ja muiden lasten osallistamisella kuvien kautta tapahtuvaan kommunikointiin. Näiden toimien tarkoitus oli vaikuttaa positiivisesti S2 lapsen omaan kokemukseen osallisuudesta.

Osallistava lastenkasvatus, jossa huomioidaan lapset yhtäläisesti näiden erilaisista taitotasosta huolimatta, perustuu ajatukseen, että on yhteiskunnan vastuulla vastata kaikkien lasten kasvatuksellisiin tarpeisiin huolimatta heidän taidoistaan, kansalaisuudesta, kielitaidostaan, kulttuuristaan tai perhetaustastaan (Soto & von Tetzchner 2003, 288). Muun muassa tämän takia osallisuuden teoria ja osallistavat menetelmät soveltuvat hyvin käytettäväksi S2 lasten kanssa, sillä niiden pyrkimyksenä on tarjota monille erilaisille lapsille soveltuvaa varhaiskasvatusta.

Jokainen siirtymävaihe lapsen elämässä, joka hoidetaan lapsi huomioon ottaen ja häntä tukien lisää lapsen henkistä kestävyyttä ja myönteistä sekä luottavaista asennetta tulevia muutoksia kohtaan. Negatiivinen siirtymäkokemus paitsi estää lapsen oppimista itse tilanteen aikana myös näyttää lisäävän oppimisvaikeuksia seuraavan kerran kun lapsi kohtaa uuden siirtymävaiheen. (O'Connor 2013, 66.) Päivähoitoon siirtyminen on lapselle stressaava kokemus, erityisesti jos hän ei osaa kieltä. Alkuviikkojen epävarmuus saattaa jättää jälkeensä pitempiketoisen epäluottamuksen omia kykyjä kohtaan. Kun lapsella on vaikeuksia ilmaista tahtoaan kielellä, jota muut ymmärtäisivät vaikuttaa se väistämättä hänen kokemukseensa omasta osallisuudesta. Koin kehityshankkeessa tarpeelliseksi keskittää mahdollisimman paljon kuvallisten menetelmien mah-

dollistamia tukitoimia juuri lapsen päivähoidon alkuun, jotta tätä epävarmuutta saataisiin vähennettyä.

Lapsi, jolta puuttuu yhteinen kieli tai itsevarmuus käyttää kieltä, jää usein vaille pääsyä yhteiseen toimintaan toisten lasten kanssa, jotka kieltä paremmin osaavat. Tällöin sosiaalinen leikki muiden lasten kanssa jää vähemmälle tai puuttuu kokonaan. (Buchan 2013, 41-42.) Tätä voidaan auttaa kielenopetuksella ja keksimällä sellaisia yhteisiä leikkejä ja pelejä, jossa kieltä ei tarvita, jotta myös vähemmän kieltä osaavat lapset pääsisivät osalliseksi leikeistä.

4 KUVALLISET MENETELMÄT KOMMUNIKOINNIN APUNA

4.1 Tilat ja päivärytmi

Ennakoitavuus ja samanlaisena toistuva päivärytmi on erityisen välttämätöntä ylläpitää kun uusi lapsi saapuu päivähoitoon. Tämä ajanjakso voi olla erityisen kuormittava lapselle, joka on vasta saapunut maahan ja siksi häntä tulee kohdella niin huomioonottavasti kuin mahdollista. Niinpä monet varhaiskasvatustahot esimerkiksi Isossa-Britanniassa tarjoavat neuvontaa tukeakseen henkilökuntaa oikeanlaisen ympäristön luomisessa ja lapsen sekä perheen ohjauksessa tässä tärkeässä siirtymävaiheessa. (Galley 2015, 39.) Suomessa tällaista palvelua ei vielä ole käytössä. Tarkoitukseni oli korvata tämä puute luomalla ensimmäisiin viikkoihin painottuvan S2 lapsen päivähoitoon siirtymistä tukevan järjestelmän kehityshankkeen tuotoksen eli kuvakansion avulla. Kuvitettu esittelylehtinen, kuvitettu päiväohjelma ja kuvitetut tilat ovat kaikki tarkoitettu luomaan lapselle hyvä käsitys ympäristöstään ja sen toimintamahdollisuuksista.

Myös maahanmuuttajataustansa vuoksi heikosti suomen kieltä taitava lapsi voi ymmärtää päiväkotiryhmän tilanteita ja toimintaa, kun niitä havainnollistetaan hänelle kuvin. Kuvallisten keinojen käyttö voi myös tukea hänen itsenäisen osallistujan rooliaan ja suomen kielen oppimistaan. (Ketonen ym. 2014, 206.) Päivittäistä toimintaa kuvaavat kuvat auttavat kielenkehityksessään viivästynyttä lasta ja kaikkia lapsia jäsentämään päivän kulkua (Svård 1996, 163). Monet erilaisissa ympäristöissä toimivat kasvattajat käyttävät kuvallista päiväohjelmaa, jotta lapset voisivat ymmärtää päivän kulun ja järjestyksen, jossa asiat tai oppitunnit sinä päivänä tapahtuvat. Alun perin kuvitetut aika-aulut olivat käytössä etupäässä autisteilla, mutta ne ovat nopeasti levinneet yleiseen käyttöön juuri osallistavan käyttötarkoituksensa takia. (Galley 2015, 50.) Kuvien käyttö S2 lasten kanssa kommunikoinnissa ei siis ole mikään uusi menetelmä. Varsinkin kuvitetut päiväohjelmat ovat saavuttaneet suosiota päiväkodeissa ja niiden on koettu olevan hyödyllisiä välineitä lapsen päivärytmin havainnollistamisessa. Tilojen kuvittaminen on käsittääkseni harvinaisempaa, ehkä siksi, että se on koettu työlääksi eikä tiloissa tapahtuvaa tekemistä ole haluttu sitoa vain yhteen paikkaan. Koska seinällä olevia kuvia voidaan siirtää tarpeen mukaan, ei pelkoa tekemisen yhdistymisestä vain yhteen

paikkaan käsittääkseni ole. Päinvastoin toiminnan ja tilan yhdistäminen saattaa auttaa S2 lasta orientoitumaan ympäristöönsä ensimmäisten päiväkotiviikkojen aikana.

4.2 Kuvallinen kommunikaatio S2 lapsen kanssa

Kun kuvallisia menetelmiä käytetään lasten kanssa, jotka osaavat puhua omalla äidinkiellään puhutaan kehityksellisestä ryhmästä. Tällöin puhetta korvaavan kommunikoinnin muodon opettaminen, on ensisijassa puheen kehittämiseen tähtäävä askel. Sen tärkeimpänä tehtävänä on vahvistaa puheen ymmärtämistä ja sen ilmaisevaa käyttöä. niin että se toimii ikään kuin ”tukirakenteena” lapsen normaalin puheen hallinnan kehityksessä. (von Tetzchner & Martinsen 2000, 18.) Tämän takia kuvalliset menetelmät sopivat erityisen hyvin S2 lasten kanssa työskentelyyn. Kuvien käyttö ei estä puheen kehitystä, vaan tukee sitä ja kun kielitaitoa on opittu tarpeeksi jäävät kuvat syrjään tarpeettomina. Kuvia voidaan siis käyttää kielen opetteluun apukeinona, mutta kaikkien S2 lasten kohdalla tähdätään suomen kielen oppimiseen.

Kuvallisia menetelmiä kuten kuvakirjoja, julisteita, ympäristön merkitsemistä, tunnekuvia, kuvallisia sanakirjoja, kuvitettuja päiväohjelmia ja PCS (Picture Communication System) kuvakommunikaatiojärjestelmää pidetään hyödyllisinä apukeinoina, erityisesti silloin kun lapsi osaa toista kieltään vain vähän tai ei lainkaan (Galley 2015, 48). Osa näistä menetelmistä on niin sanotusti passiivisia eli kuvat ovat seinillä ohjaamassa toimintaa. Esimerkiksi lapsen käyttöön annettu kuvakokoelma on aktiivisempi menetelmä, koska lapsi voi itse valita haluamansa kommunikaatiokuvan tarpeensa mukaan. Esi- neet ja toiminta sekä muut vielä abstraktimmat asiat kuten kuvat, eivät muodostu jae- tun ymmärryksen välineiksi, elleivät kummatkin kommunikaatiota yrittävät henkilöt kiin- nitä niihin huomiota (Clibbens & Powell 2003, 28). Kun lapsi siis osoittaa kuvaa on ai- kuisen kiinnitettävä siihen huomionsa, sanottava sana jota kuva esittää ja varmistetta- va, että ymmärsi lapsen tarkoituksen oikein. Tämä rohkaisee lasta käyttämään kuvia kommunikaationsa tukena.

Kommunikoitaessa lapsen kanssa, jolla on kieliongelmiä, tulisi valitun sanaston ottaa huomioon lapsen omat kiinnostuksenkohteet ja mahdollisuuksien mukaan myös merki- tykset, joita lapsi saattaa yrittää välittää keskustelukumppanilleen. Lisäksi aikuisen on otettava vastuuta kommunikoinnin onnistumisesta ja siihen on oltava todellinen tarve ja mahdollisuus. On myös tärkeää saada lapsi mahdollisimman motivoituneeksi kommu- nikoimaan antamalla tälle henkilökohtaisia kokemuksia ja tarpeeksi tietoa ympäristöstä.

(Soto & Seligman-Wine 2003, 227.) Tämän takia tekemäni S2 lapsen kuvapankin on tarkoitus muuttua jokaisen lapsen omien kiinnostuksenkohteiden mukana. Jos lapsella on jokin erityisen mieluinen leikki voi sen kuvan lisätä kuvapankkiin ensimmäisten viikkojen ajaksi, jotta lapsi kokisi kuvien vastaavan juuri hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa.

Kommunikaatiotilaisuudet, joita tarjotaan kuvallisia tai viitottuja merkkejä käyttäville lapsille, rajaavat kommunikaation usein jo valmiiksi opittuun antamatta mahdollisuutta uusien asioiden opettelulle (Soto & Seligman-Wine 2003, 213). S2 lapsen käyttöön annetussa kuvakokoelmassa on ongelmana juuri kuvien rajallisuus, koska ne on etukäteen valittu ja lapsen ei ole mahdollista valikoida niitä itse, rajoitetaan väistämättä niiden luovaa ja uutta ilmaisevaa käyttöä. Yhtenä ratkaisuna tähän voisi olla uusien kuvien lisääminen asioista, jotka ovat lapselle tärkeitä niin, että uudet kuvat tulisivat lapsen kotoa ja ne olisi siellä valittu yhdessä lapsen kanssa.

5 KEHITTÄMISHANKE LEPPÄKERTUT RYHMÄSSÄ

5.1 Kehittämishankkeen prosessi ja suunnittelu

Toukokuussa 2015 Turun kaupunki etsi opinnäytetyöntekijää toteuttamaan kehittämiss-hankkeen maahanmuuttajalasten osallisuuden lisäämiseksi varhaiskasvatuksessa. Koska oma alustava aiheeni eli kuvallisten menetelmien käyttö suomea toisena kiele-nään puhuvien lasten osallistamiseksi varhaiskasvatuksessa sopi hyvin tähän hank-keeseen, otin yhteyttä kaupungin edustajaan. Hankepaikaksi valikoitui Pernon päivä-kodin Leppäkertut ryhmä ja sopimus opinnäytetyön toteuttamisesta allekirjoitettiin 27.5.2016. Kuvalliset menetelmät ovat minulle tuttuja erityislasten sopeutumisvalmen-nuskursseilta ja halusin kokeilla niiden toimivuutta S2 lasten kanssa.

Koska erilaisia kieliä oli niin monta ei materiaalin kääntäminen vaikkapa arabiaksi olisi tavoittanut kaikkia perheitä. Koska lapset ymmärtävät hyvin kuvallista ilmaisua päätet-tiin kehittämishankkeessa käyttää kuvallisia menetelmiä, joiden toivottiin rohkaisevan myös lasten vanhempia kommunikointiin työntekijöiden kanssa. Erilaisista menetelmis-tä oli määrä koota kuvakansio ryhmän käyttöön.

Kuvallisia menetelmiä yhdistettynä S2 lapsiin on kokeiltu muun muassa Maili Henttulan vuonna 2016 julkaistussa opinnäytetyössä ja Helsingin yliopistossa on tehty väitöskirjo-ja aiheesta, lähinnä lastentarhanopettajien suhtautumisesta kuvallisten menetelmien käyttöön. Kirjallisuutta etsiessäni löysin laajasti materiaalia osallisuudesta, maahan-muuttajista ja jonkin verran kuvallisista menetelmistä, mutta näitä kaikkia kehittämis-hankkeen osa-alueita yhdessä käsittelevää kirjallisuutta ei ole vielä olemassa suomeksi ja englanniksikin hyvin vähän. Turussa kuvalliset menetelmät ovat käytössä monessa päiväkodissa selventävien kuvien ja päiväjärjestysten muodossa, mutta niiden käyttöä on tutkittu melko vähän. Tuorein tieto maahanmuuttajista varhaiskasvatuksen asiakkai-na on englanniksi, joten lähdeluettelossa on melko paljon englanninkielisiä julkaisuja.

5.2 Kehittämishankkeen tiedonkeruu

Käytin kehittämishankkeen tiedonkeruuvaiheessa menetelminä kyselytutkimusta, sähköpostitse toteutettua lomakehaastattelua ja havainnointia sekä keskusteluja työntekijöiden kanssa. Kerätkäseni tietoa Pernon päiväkodissa jo käytössä olevista kuvallisista menetelmistä, henkilökunnan asenteista niiden kehittämistä koskien ja S2 lasten kommunikaatiotarpeista jaoin Leppäkerttujen ryhmän työntekijöille kyselylomakkeen 9.9. 2016 (Liite 1). Hävikkiä kyselyssä oli 25%. Lomake oli tarkoituksella lyhyt, jotta työntekijät ehtisivät vastata siihen työn ohessa. Täydensin lomakkeen tietoja keskustelemalla samoista aiheista ryhmän työntekijöiden kanssa kaksi kertaa ennen kehittämishankkeen käytännön toteutusta.

Pernon päiväkodissa oli kyselyn antamien tietojen mukaan käytössä leikinvalintataulu, kuvitettu päiväohjelma, kuvakansio henkilökunnalle, aikuisten kuvakokoelma ja kuvitettuja tiloja. Leppäkerttujen ryhmässä oli ennestään leikinvalintataulu, kuvitettu päiväohjelma yhdessä huoneessa ja muutama kuvitettu tila. Kuvitettua viikko-ohjelmaa toivottiin erikseen. Kaikki vastanneet myös vastasivat haluavansa käyttää työssään jonkin verran valmiita kuvia, mikäli niitä olisi helposti saatavilla.

Kyselyn tuloksista ja keskusteluista ryhmän työntekijöiden kanssa vedin johtopäätöksen, että kuvallisia menetelmiä oli heille esitelty ja tarjottu käytettäväksi ennenkin, mutta niiden käyttöönottoaminen oli jäänyt tekemättä ajanpuutteen takia. Netistä esimerkiksi Kehitysvammaliiton ylläpitämältä Papunet sivustolta osoitteesta <http://papunet.net/kuva/> saatavilla oleva kuvamateriaali oli varsin kirjavaa (Kehitysvammaliitto 2017). Mustavalkoisia piktokuvia ja värillisiä piirroskuvia oli heidän kuvapankissaan sekaisin ja niiden läpikäymiseen ja sopivien kuvien valikointiin sekä muokkaamiseen ei ryhmän työntekijöillä työn ohessa ollut aikaa. Päätin piirtää kaiken kuvamateriaalin itse, koska minulla oli siihen osaaminen ja koska näin saataisiin kaikkiin ryhmän kuviin yhtenäinen tyyli. Itse piirtämällä oli myös mahdollista muokata kuvamateriaalia erilaisiin tiloihin ja ryhmän toiveisiin sopivaksi.

Keskusteluista Leppäkerttujen ryhmän työntekijöiden kanssa sain sen kuvan, että he suhtautuivat kuvallisten menetelmien käyttöön S2 lasten osallistamisessa varauksella, koska eivät uskoneet niiden ratkaisevan kaikkia kommunikaatio-ongelmia. He toivoivat mahdollisimman käytännönläheisiä menetelmiä ja mahdollisuutta vaikuttaa lopputulokseen antamalla palautetta kehittämishankkeen edetessä. Varhaiskasvatuksessa pit-

kään työskennelleillä on usein paljon hiljaista tietoa eli pedagogista ymmärtämistä. Pedagoginen ymmärtäminen tarkoittaa henkilön välitöntä ajattelua ja toimintaa yllättävissäkin vuorovaikutustilanteissa, joissa erityisen tilanteen havaitseminen, tilanteen merkityksen ymmärtäminen toisen näkökulmasta, tilanteen pedagogisen merkityksen tunnistaminen ja tieto siitä mitä tehdä ja miten toimia tai olla toimimatta ovat välttämättömiä tilanteen hoitamisessa (Toom 2008, 51). Tieto siitä miten jakaa lapset pienryhmiin, joissa leikit ja muu tekeminen sujuvat, kyky laskea kuinka monta lasta kerrallaan kannattaa laittaa eteiseen pukemaan ja kuinka kauan heillä menee pukemisessa ja ketkä lapset tarvitsevat apua siirtymätilanteessa ovat esimerkkejä hiljaisesta tiedosta, jota ei ilmaista sanallisesti vaan joka näkyy toiminnassa. Tätä hiljaista tietoa ei ryhmässä satunnaisesti vieraileva kykene heti omaksumaan vaan sitä saadaksesen on kysyttävä pitempään ryhmässä töitä tehneiltä. Tämän takia työntekijöiden saaminen mukaan kehityshankkeessa tapahtuvaan menetelmien testaukseen ja arviointiin oli minulle ensiarvoisen tärkeää. Pelkkä mielipiteen ilmaiseminen ei riitä täyttämään lapsen osallisuuden määritelmää. Lapsen etu ja osallisuus edellyttävät aikuiselta aktiivista roolia (Nurmi 2011, 7). Ryhmän työntekijät ovat siis avainasemassa uusien menetelmien käyttöön-otossa ja kehittämisessä entistäkin paremmin sopimaan ryhmänsä tarpeisiin.

Alustava suunnitelma oli, että ideoin sopivia kuvallisia apukeinoja S2 lasten kanssa kommunikointiin ja heidän osallistamiseensa. Näitä menetelmiä testattaisiin käytännössä 10 viikon syventävien opintojen harjoitteluni aikana, jolloin ryhmän työntekijät havainnoisivat niiden tehokkuutta ja antaisivat oman osallistuvan havainnointini tueksi omia huomioitaan ja parannusehdotuksiaan. Tämän palautteen ja omien havaintojeni avulla karsisin pois ne menetelmät, jotka eivät soveltuisi päivittäiseen käyttöön ja kehitäisin toimivia menetelmiä eteenpäin valmiiksi kuvakansioksi, jossa olisi ohjeet menetelmien käyttöön ja sopiva kuvamateriaali koottuna.

Aikatauluongelmien takia toteutin lomakehaastattelut päiväkodin johtajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa sähköpostin välityksellä syyskuussa 2016 (Ks. liite 2). Sama lomakehaastattelu oli tarkoitus toteuttaa myös Leppäkerttujen ryhmän työntekijöille ryhmähaastatteluna, mutta luovuin ajatuksesta saatuaani vastaukset lomakkeen kysymyksiin aikaisemmissa keskusteluissa ryhmän aikuisten kanssa. Päiväkodin johtaja ja erityisopettaja luottivat suurimmassa osassa kysymyksistä ryhmän työntekijöiden näkemykseen ja ammattitaitoon ja kehottivat kysymään asioista heiltä. Päiväkodin johtaja mainitsi haasteeksi yhteisen kielen puuttumisen vanhempien ja lapsien kanssa.

Erityisopettaja kannusti kehittämään pitemmälle tässä vaiheessa kehittämäni ideaa lapselle tarkoitettujen kuvien liittamisestä vanhemmille suunnattuun esittelylehtiseen.

Niin määrällisessä kuin laadullisessakin tutkimuksessa voidaan tutkimuksen validiutta tarkentaa käyttämällä tutkimuksessa useita menetelmiä (Hirsjärvi ym 2004, 218). Tämän takia yhdistin kyselytutkimukseen ja lomakehaastatteluun myös havainnoinnin.

Kun halutaan monipuolista tietoa lukuisine yksityiskohtineen, ei niitä ole aina mahdollistakaan kartoittaa muuten kuin havainnoimalla. Lasten päiväkodin arki on niin monimuotoista, että siitä on vaikea saada syvällistä tietoa muuten kuin havainnoimalla. (Grönfors 2007, 155.) Kävin ensimmäisen kerran havainnoimassa Leppäkertut ryhmää syyskuussa 2016. Vietin päivän ryhmässä ulkopuolisena havainnoijana ja tein havaintoja päiväjärjestyksestä, S2 lasten tavoista kommunikoida aikuisten ja muiden lasten kanssa, ryhmän tiloista ja kuinka tiloja käytettiin. Havainnot kirjoitin muistiin vihkoon ja käytin niitä pohjana menetelmien suunnittelulle. Tässä vaiheessa en vielä tuntenut lapsia, aikuisia tai päiväkotia, joten havaintoni olivat melko laajoja ja varsin epätarkkoja. Jätin tarkoituksella paljon sijaa täsmennyksille. Keskustelin havainnoinnin jälkeen ryhmän työntekijöiden kanssa ja kysyin heiltä tarkennuksia. Tämän alustavan havainnoinnin jälkeen jatkoin havainnointia osallistuvana havainnointina 10 viikon harjoittelujaksoni aikana.

5.3 Kehittämishankkeen toteutus

Marraskuussa 2016 kehittämishankkeeni Leppäkertuissa käsitti eteiseen kiinnitettävän kuvallisen päiväohjelman, kuvitetun esittelylehtisen vanhemmille, S2 lapsen kuvapankin ja työntekijöille tarkoitetut yksilöidyt kuvat. Tämä kaikki materiaali oli tarkoitus koota kuvakansioksi. Tiesin näiden menetelmien muuttuvan toteutusvaiheessa enemmän ryhmään sopiviksi. Näin kävikin ja esimerkiksi työntekijöiden kuvakokoelma päätettiin muuttaa kuvitetuiksi tiloiksi.

Kehittämishanke toteutettiin sosionomin opintojeni syventävän harjoittelun kanssa samaan aikaan, jotta kykenisin olemaan kokonaisvaltaisesti läsnä ryhmässä ja testaamaan menetelmiä työn ohessa. Toteutusvaihe alkoi marraskuussa 2016 ja loppui helmikuussa 2017 kestäen yhteensä 10 viikkoa. Tämän vaiheen aikana suoritin paljon osallistuvaa havainnointia uusien kuvallisten menetelmien toimivuutta seuratakseni,

kävimme myös ryhmän työntekijöiden kanssa viikoittain keskusteluja kehittämishankkeesta ja keräsin heiltä jatkuvasti palautetta, jonka avulla piirsin tiloihin sopivia kuvia.

Koska olin osa tiimiä harjoittelijan ominaisuudessa varsin pitkän aikaa, en kohdannut lyhyemmässä havainnoinnissa ilmenevää tilannetta, jossa ryhmän työntekijät olisivat kokeneet minut täysin ulkopuoliseksi työtään arvioivaksi tahoksi ja siten muuttaneet työskentelymenetelmiään sopimaan oletuksiini (Fawcett 2009, 77).

Tein kuvitetun päiväohjelman jo ennen harjoittelun alkua, jotta sen käyttöä ehdittiin testata koko 10 viikkoa. Alkuperäinen versio oli laminoimaton. Koska eteisessä oli sadepäivinä paljon kosteutta ja lapset koskivat päiväohjelmaa etsiessään siitä kohtaa, jossa ollaan sillä hetkellä, päätettiin päiväohjelma laminoida.

Alun perin tarkoitus oli toteuttaa työntekijöille kaulassa roikkuva kuvakokoelma, mutta sain työntekijöiltä oivaltavaa palautetta, jonka mukaan he kokivat kaulassa roikkuvat kuvat hankaliksi, koska niitä selatessa katoaa katsekontakti lapsen kanssa. Mietin itse voisiko tiloissa tapahtuvat tekemiset saada jotenkin sidonnaisiksi itse tilaan niin, että lapsi mieltäisi helpommin mitä missäkin päiväkodin tilassa on tarkoitus tehdä. Tämän takia päätimme luopua aikuisten kuvakokoelmasta ja muuntaa sen kuvitetuiksi tiloiksi. Isommat kuvat olisivat selkeämmät, niihin saisi enemmän tietoa ja aikuinen voisi asiaa selittäessään seistä kuvan vieressä ja näyttää kuvasta asioita ilman, että katsekontakti lapseen katoaisi oikean kuvan etsimisen ajaksi. Tällöin kuvassa tapahtuva tekeminen ei myöskään olisi täysin irrallaan tilasta, jossa se tapahtuu ja täysin aikuisen toiminnan eli kaulassa roikkuvan kuvan ja sen esittelyn varassa.

Lapsen kuvapankin kuviksi valikoitiin kuvia tilanteista, joissa suomea toisena kielenään puhuvat ryhmässä tarvitsivat apua aikuisen apua, mutta eivät välttämättä osanneet kysyä suoraan, esimerkiksi vaatteiden pukemisessa auttaminen ja korkealla sijaitsevan lelun ojentaminen. Tätä varten havainnoin koko 10 viikon ajan ryhmän uusimpia S2 lapsia, jotka osasivat kaikkein vähiten suomea ja otin ylös kuvauksen tilanteista, joissa he eivät tienneet sanaa tarvitsemalleen asialle, tekemiselle tai avulle. Näiden havaintojen perusteella koostin lapsen kuvapankin. Koska kaikki ryhmän lapset puhuivat hie-man suomea, ei kuvapankin kuville tullut paljon käyttöä kehittämishankkeen toteutuksen aikana. ”Leikitäänkö” kuvaa esiteltiin ryhmälle useasti, jotta lapset tietäisivät mitä se tarkoittaa, kun uusi kieltä osaamaton lapsi sitä näyttää.

Esittelylehtinen oli aluksi tarkoitus toteuttaa kuvittamattomana ja keräsin työntekijöiltä listan asioista, jotka he haluaisivat vanhemmilla olevan ylhäällä ja tein mahdollisimman

yksinkertaista suomea olevan esitteen. Hanna Vilkan ja Taina Airaksisen kirjassa Toiminnallinen opinnäytetyö suositellaan tekstien suunnittelemista kohderyhmää palveleviksi ja mukauttamaan ilmaisua palvelemaan tekstin sisältöä, tavoitetta ja vastaanottajaa ajatellen (Vilka & Airaksinen 2003, 51). Halusin palautetta valmiista tekstistä, joten näytin sen suomea toisena kielenään puhuvalle henkilökunnan jäsenelle, joka auttoi minua tunnistamaan vaikeat ja epäselvät ilmaisut, niin että tekstistä tuli mahdollisimman selkeä. Lisäsin esittelylehtiseen samat kuvat, jotka ovat kuvitetussa päiväohjelmassa, jotta lapsi voisi tutustua päiväkodin rutiineihin jo ennen ensimmäistä hoitopäiväänsä, yhdessä vanhemman kanssa.

Leikinvalintataulu Leppäkertut ryhmässä oli jo käytössä. Lisäsin siihen uusimpien leikien kuvia. Kun uusia leluja saadaan ryhmään, on tärkeää päivittää leikinvalintataulua, jotta lapset pystyvät valitsemaan kaikista leikeistä mieleisensä. Leikinvalintataulun voidaan ajatella tukevan lasten osallisuutta vain jos se muuttuu ja kehittyy samanaikaisesti lasten kasvavan kompetenssin kanssa (Leinonen 2014, 28).

Pöytäleikeillä kuten piirtämisellä, värityksellä, muovailulla, leikkaamisella ja liimaamisella sekä erilaisilla peleillä ei ollut valintataulua, joten tein sellaisen. Etenkin ensimmäisten viikkojen aikana uuden kieltä osaamattoman lapsen on hankalaa päättää leikkejä kun hän ei tiedä mitä kaikkea tiloissa voi tehdä. Siksi on tärkeää antaa hänelle kuvien avulla ideoita erilaisista tekemisvaihtoehdoista.

Dokumentoin hanketta ottamalla ylös muistiinpanoja havainnoinnista sekä keskusteluista ja valokuvaamalla sekä kopioimalla tuotetun materiaalin. Kaikki kehittämishankkeen menetelmät hiottiin yhdessä Leppäkertut ryhmän työntekijöiden kanssa nykyiseen muotoonsa 10 viikon harjoittelun aikana. Kuvitetujen tilojen toteutuksessa kysyttiin lapsien mielipidettä ja kaikki kuvasarjat esiteltiin lapsille, jotta saataisiin selville, onko jokin kuva epäselvä. Tarkoitus oli ottaa lapset mukaan uuden lapsen sopeutumisprosessiin, koska vertaistuki on usein kaikkein tehokkainta. Tarkoitus siis on, että myös toiset lapset voivat kuvien avulla neuvoa uutta lasta päiväkodin käytännöissä.

5.4 Tuotoksen esittely

Kokosin materiaalin kuvakansioksi, jonka toimitin ryhmään 27.2.2017. Menetelmäkansio ohjeineen ja materiaaleineen on saatavissa myös pdf-muodossa, jotta muut Pernon ja Hyrköistentien päivähoitoyksikön ryhmät voivat hyödyntää sitä. Sellaisenaan kuvat

eivät välttämättä sovellu kaikkien ryhmien tarpeeseen vaan uusien kuvien lisääminen sekä vanhojen poistaminen ja muokkaaminen on tarpeen. Kuvakansio alkaa johdannosta, jossa kerrotaan kansioista löytyvien kuvallisten menetelmien olevan tarkoitettu S2 lapsien osallistamiseen etenkin heidän ensimmäisten päiväkotiviikkojensa aikana.

Kuvitettu esittelylehtinen

Ensimmäinen kuvakansion kuvallinen menetelmä on kuvitettu esittelylehtinen. Ohjeistuksena kuvakansiossa on, että henkilökunnan kannattaa käydä lehtisen kuvat läpi vanhempien kanssa alkukeskustelussa. Meidän täytyy kehittää uusia luovia tapoja auttaaksemme lapsia tutustumaan hoitopaikan tiloihin, päivärytmiin ja ihmisiin koska juuri tuttuuden tunne auttaa lasta siirtymävaiheissa (O'Connor 2013, 100-101). Koska esitteen tiedot kellonajoista, päivän rakenteesta, kodin ja päiväkodin yhteistyöstä sekä lapselle mukaan tarvittavista asioista oli kaikki suunnattu lapsen vanhemmille, halusin siihen jotain lapselle tarkoitettua. Lisäsin sivujen reunaan kopiot kuvitetusta päiväohjelmasta ja ohjeen leikata kuvat irti ja käydä lapsen kanssa läpi päiväkodin päivä niiden avulla. Näin lapsi tutustuu päivärytmiin ensimmäistä kertaa jo ennen päiväkotiin tuloaan ja hän osaa katsoa eteisen päiväohjelmaa yhdessä vanhemman kanssa. Näin vanhemmalla on työkalu, jonka avulla ottaa päivähoitoon siirtyminen puheeksi lapsen kanssa. Esitekopio on kuvakansion liitteissä, jotta työntekijät voivat tarvittaessa tulostaa lisää esitteitä. Esitteestä on myös pdf tiedosto, jotta tekstin muuttaminen muiden ryhmien tarpeisiin onnistuu.

Kuvitettu päiväohjelma

Ryhmässä oli käytetty päivää kuvaavia kuvia päiväpiirien yhteydessä. Varsinainen kuuluva päivää ja huomista päivää kuvaava kuvitettu päiväohjelma kuitenkin puuttui, joten piirsin siihen kuvat ja laminoin tuotoksen kiinnitettäväksi eteiseen lasten näkökorkeudelle. Aikuisia varten siinä luki suomeksi, arabiaksi, viroksi ja venäjäksi sanat ”tänään”, ”huomenna” ja ”mukaan”. Vaihtuvia kuvia oli satukirjan kuva eli maanantain sadun ja halin teema, palloa potkaisevan jalan kuva eli tiistain liikuntapäivän teema, saksien, kynien ja paperien kuva eli keskiviikon askarteluteema, metsän kuva eli torstain metsäretken teema ja nallen kuva eli perjantain lelopäivän teema. Lisäksi kuvapankkiin piirrettiin huomioliiveissä kulkevien lasten kuva retkeä kuvaamaan sekä mukaan tarvittavien asioiden kuten lämpimien vaatteiden ja sadevaatteiden kuvat. Kaikki kuvat on laminoitu ja niiden paikkaa on mahdollista muuttaa kuvien järjestyksessä.

Lapsille esiteltiin uutta päiväohjelmaan useita kertoja kymmenen viikon aikana ja he katsoivat myös sitä itsenäisesti eteisessä pukiessaan. Lapset oppivat nopeasti tunnistamaan kuvista missä kohtaa päivää oltiin sillä hetkellä. Myös lapsien vanhemmat kiinnittivät huomiota päiväohjelmaan lapsia eteisessä pukiessaan ja sain heiltä hyvää palautetta muun muassa arabiankielisistä sanoista päiväohjelman yläreunassa. Tämä menetelmä näytti siis tavoittaneen myös lasten vanhempia, kuten alun perin toivottiin.

Kuvakansiossa on mustavalkoiset kuvat, jotka on mahdollista tulostaa ja leikata muodostamaan kuvitettu päiväohjelma. Lisäksi on kuva Leppäkerttujen valmiista päiväohjelmasta.

Kuva 1. Kuvitettu päiväohjelma. (c Sanna Mörsky 2017)

Leikinvalintataulu ja pöytäleikin valintataulu

Kuvakansiossa on valokuvat sekä leikinvalintataulusta että pöytäleikin valintataulusta ja ohjeistus niiden käyttämiseen leikkien havainnollistamiseen erityisesti S2 lapsen ensimmäisten päiväkotiviikkojen aikana. Myös uusien kuvien piirtämistä, kun uusia leluja saadaan ryhmään, tähdennetään, jotta nämä lapsen osallisuutta lisäävät työkalut olisivat aina ajan tasalla.

Kuva 2. Pöytäleikin valintataulu. (c Sanna Mörsky)

Lapsen kuvapankki

Kuvakansion liitteissä on lapsen kuvapankin kuvat värillisinä. Ne voidaan tulostaa ja laminoida kuvapankiksi. Kuvapankki on siis valikoima laminoituja kuvia avainrenkaassa ja tarkoitus on valita siihen sopivat kuvat kunkin lapsen tarpeeseen. Esimerkiksi isä/äiti kuvat ovat jokaisella lapsella erilaiset.

Kuvapankista löytyvät kuvat leikkimiselle, kiusaamistilanteelle, kuumalle, kylmälle, huonolle ololle, unilelulle, janolle, vessahädälle, ruualle, pastillille, hukatulle vaatteelle ja lelun ojentamiselle. Isä/äiti kuvan kohdalle laitetaan kuva lapsen vanhemmista. Tämän kuvan avulla lapsi voi kysyä koska häntä tullaan hakemaan ja hakuajan voi aikuinen osoittaa kuvitetusta päiväohjelmasta. Kuvapankki roikkuu avainlengistä ja uuden lapsen tullessa päivähoitoon hän voi pitää kuvia mukanaan ensimmäisten viikkojen ajan. Kun kommunikaatio alkaa sujua ilmankin kuvia voidaan kuvapankki laittaa roikkumaan lapsen lokeroon. Kuvia voidaan lisätä tai poistaa tarpeen mukaan.

Kuva 3. Lapsen kuvapankki. (c Sanna Mörsky)

Kuvitetut tilat

Kuvakansion liitteistä löytyvät erilaiset kuvitettujen tilojen kuvat, tekemistä kuvaavat kuvasarjat ja niihin liitetyt kuvalliset ehdotukset tilassa tapahtuvasta tekemisestä.

Kävimme henkilökunnan kanssa läpi ryhmän kaikki tilat ja suunnittelin niihin kuvat, jossa ylimmäisessä kuvataan tila ja alimmaisessa esitetään mitä kyseisessä tilassa tehdään. Näin lapsi oppii hahmottamaan päiväkodin tiloja niissä tapahtuvan tekemisen kautta ja lapset voivat käyttää tilakuvia myös aikuisesta riippumattomaan keskinäiseen kommunikointiin, mikä lisää heidän osallisuuttaan. Kuvien ja leikinvalinnoin lapselle avautuvat ne moninaiset toimintamahdollisuudet, joita päiväkodissa on (Kataja 2014, 73). Tarkoitus on, että tilojen muuttuessa niistä kertovia kuviakin muutetaan, jotta lapsille tehty kuvallinen tilojenhahmotuskeino olisi aina ajan tasalla.

Koska kieltoja on hankala ilmaista kuvin, tuli kuvitetuista tiloista positiivissävyyisiä ja niissä kuvataan valtaosin toimintaa, jota tilassa toivotaan toteutettavan. Mikäli toiminta oli monivaiheista, tein tilaan kuvasarjan. Esimerkiksi pesuhuoneessa on käsienpesun eri vaiheet kuvasarjana ja eteisessä nukkumaanmenon eri vaiheet kuvitettuina.

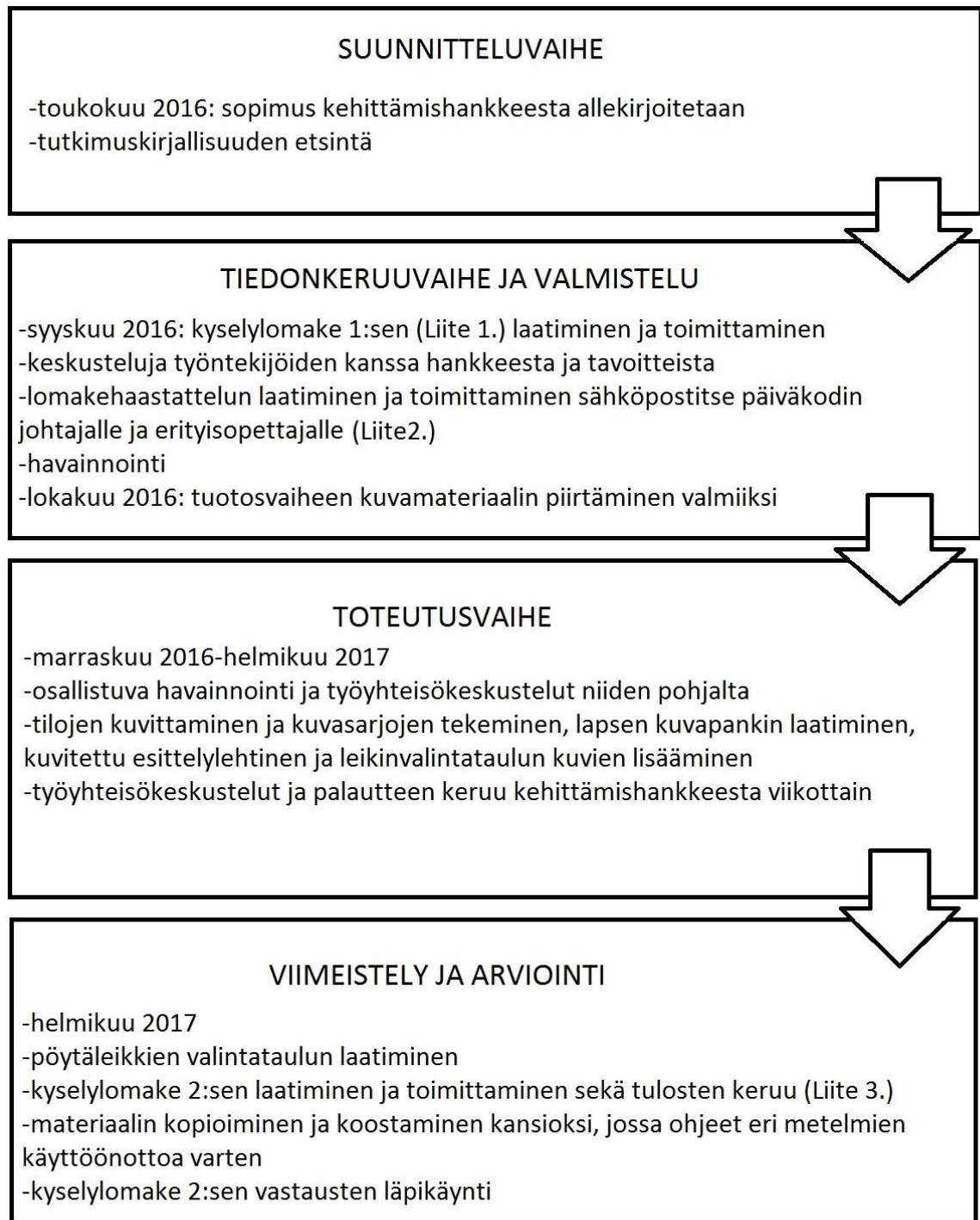

Kuva 4. Kuvitettu leikkitila. (c Sanna Mörsky)

Kuva 3. Lepohetki kuvasarja. (c Sanna Mörsky)

Seuraava kaavio havainnollistaa hankkeen etenemistä:

Prosessikaavio kehittämishankkeen etenemisestä. Sanna Mörsky.

6 TUOTOKSEN, HANKEPROSESSIN JA AMMATILLISEN KASVUN ARVIOINTI

6.1 Tuotoksen arviointi

Arvioidakseni lyhyellä aikavälillä kehityshankkeessa tuotettujen menetelmien vaikuttavuutta jaoin 11.2. 2017 Leppäkertut ryhmän työntekijöille kyselylomakkeen (ks. Liite 3). Hävikkiä ei ollut eli saadut vastaukset kuvaavat kaikkien ryhmän työntekijöiden arvioita eri menetelmien toimivuudesta. Käytin kysymysten laadinnassa normaalista viisiportaisesta asteikosta sovellettua kolmiportaista Likertin asteikkoa, koska tarkoitus oli mitata oliko kyseisen menetelmän käytöllä selvästi havaittava vaikutus, lievä vaikutus tai ei lainkaan vaikutusta. ”Ei osaa sanoa” vaihtoehto tarjottiin erillisenä kohtanaan, koska osaa menetelmistä ei ehditty kymmenen viikon toteutuksen aikana riittävästi käyttää. On tärkeää, että asteikko muodostaa selvän, yksiulotteisen jatkumon jostain ääripäästä toiseen (Vehkalahti 2008, 36).

Kaikissa kysymyksissä mitattiin työntekijöiden mielipidettä kehityshankkeen kuvallisten menetelmien vaikutuksesta kommunikaatioon S2 lapsien ja työntekijöiden välillä, koska osallisuutta on ulkopuolelta hankala arvioida, mutta osallisuuden mahdollistava kommunikaatio ja kommunikaation vaivattomuus on mahdollista mitata. Kaikki vastaukset olivat yksimielisiä. Työntekijät kertoivat täyttäneensä lomakkeet yhdessä erään palaverin aikana, mikä saattaa selittää sitä, ettei hajontaa ollut.

Kuvitettujen tilojen koettiin helpottaneen kommunikointia selvästi asteikolla selvä kommunikaatiota helpottava vaikutus, lievä kommunikaatiota helpottava vaikutus ja ei vaikutusta. Suullisena palautteena sain kuulla etenkin pesuhuoneessa olevien käsienpesukuvien auttaneen kaikkia lapsia muistamaan käsien pyyhkimisen ja saippuan käytön.

Lapsen kuvapankilla eli S2 lapselle annettavilla kuvakorteilla koettiin olevan lievä kommunikaatiota helpottava vaikutus asteikolla selvä, lievä ja ei vaikutusta. Tämä saattaa johtua siitä, että kuvapankkia ei vielä oltu ehditty kunnolla testata, koska kukaan lapsista ei ollut täysin ummikko.

Kuvitetulla päiväohjelmalla koettiin olevan selvä kommunikaatiota helpottava vaikutus, samoin leikinvalintataululla. Leikinvalintataulu oli ollut käytössä ryhmässä aikaisemmin, mutta lisäsin siihen uusien lelujen kuvia. Pöytäleikkien valintataulua en vielä kysy-

myslomakkeen jakamisen aikaan ollut tehnyt, joten sitä ei mainita kysymyslomakkeessa.

Kuvitetulla esittelylehtisellä koettiin olevan selvä kommunikaatiota helpottava vaikutus.

Avoimeen kysymykseen ”Onko suhtautumisesi kuvallisiin menetelmiin muuttunut jotenkin 10 viikon aikana” sain seuraavia vastauksia, jotka kuvasivat kuvallisten menetelmien toimivuutta ryhmässä :

”Toimivat hienosti.”

”Huonekohtaiset kuvataulut helpottavat meidän arkirutiineja sekä henkilökunnalle, lapsille että lapsen vanhemmille.”

”Juuri eteisessä, wc:ssä, eteisessä ym.-tämä on meidän suureksi avuksi.”

”Eri huoneissa eri kuvat tuntui toimivalta.”

”Kuvat hyvin tehty.”

”Huonekohtaiset kuvat toimivat hienosti.”

”Kuvat mittatilaustyönä juuri meille.”

On muistettava, että kehityshankkeessa toteutetut kuvalliset menetelmät olivat kyselylomakkeen täytön aikaan olleet käytössä vasta 10 viikkoa ja kyseessä on 4 henkilön hyvin suppea otos, jossa arvioidaan menetelmien sopivuutta yhden ryhmän tarpeisiin. Yleistettävyyttä kyselylomakkeen tuloksilla ei siis juuri ole, mutta tavoite tuottaa Leppä-kertut ryhmän tarpeisiin sopiva kuvallisten menetelmien kokonaisuus näyttää toteutuneen hyvin.

Esitellessäni hankeprosessin tuotosta eli menetelmät kokoavaa kuvakansiota myös muiden ryhmien työntekijöille palaverissa sain positiivista palautetta. Erityisesti kuvitetusta esittelylehtisestä pidettiin, koska sellaista ei kukaan paikallaolijoista ollut vielä nähnyt käytössä missään päiväkodissa.

Kuvalliset menetelmät, jotka hankkeen alussa suunniteltiin, eivät kaikki päätyneet valmiiseen tuotokseen. Työntekijöiden kuvakokoelma korvattiin kuvitetuilla tiloilla ja tekemistä kuvaavilla kuvasarjoilla, koska ne sopivat paremmin käytettäväksi ryhmässä. Lisäksi tein pöytäleikkien valintataulun, jota ei alkuperäisessä suunnitelmassa ollut. Muutokset olivat tarpeellisia. Mikäli henkilökunta esitti paljon kritiikkiä jonkun menetel-

män toimivuudesta otin sen huomioon ja muokkasin menetelmää kunnes se sopi paremmin ryhmän tarpeisiin.

Koen itse hankeprosessin tuotoksen onnistuneen hyvin, koska siinä käytetään kuvallisia menetelmiä laaja-alaisesti ja otetaan huomioon lapsen koko päiväkotiin sopeutumisprosessi alkaen vanhempien tapaamisesta ja esittelylehtisestä, ensimmäisten päivien tiloihin ja päivärytmiin tutustumisesta ja yleisimmistä kommunikaatio-ongelmista. Osallisuutta ei voi varmistaa, koska osallisuus on lapsen oma kokemus, mutta ympäristön tekemisellä ymmärrettäväksi ja tutuksi, muiden lapsien rohkaisulla käyttämään kuvallisia menetelmiä kommunikointiin uusien lapsien kanssa ja henkilökunnan osallistamisella siinä, että he ovat saaneet vaikuttaa menetelmien luontiin, on minusta luotu hyvä pohja S2 lapsen osallisuuden toteutumiselle. Erilaiset kuvalliset menetelmät yrittävät siis mahdollisimman kattavasti auttaa S2 lapsen kommunikointia ja tätä kautta osallisuutta ja ne on koottu kuvakansioksi, joka voidaan antaa myös jollekin toiselle ryhmälle. Leppäkertut ryhmän tarpeisiin kuvakansio vaikuttaa soveltuvan hyvin.

6.2 Hankeprosessin arviointi

Hankeprosessi alkoi varsin hajanaisiin ja erillään oleviin teorioihin tutustumisella. Kuvallisista menetelmistä yhdistettynä S2 lasten varhaiskasvatukseen ei löytynyt juuri lainkaan suomenkielistä tutkimuskirjallisuutta, ainoastaan muutama opinnäytetyö ja väitöskirja. Oli siis yhdistettävä toisiinsa S2 lapsia varhaiskasvatuksessa käsittelevä tutkimustieto ja kuvallisten menetelmien etupäässä erityiskasvatuskirjallisuuden puolelta löytyvä tutkimus. Myös osallisuustutkimus saatiin osaksi teoriaviitekehystä. Teoriat liittyivät toisiinsa käytännön avulla, käyttämällä kuvallisia menetelmiä S2 lasten osallisuuden ja lasten kautta perheen osallisuuden lisäämisessä Pernon päiväkodin Leppäkertut ryhmässä.

Käytäntö hankeprosessissa alkoi kyselytutkimuksella, keskusteluilla ja havainnoinnilla. Havainnointi ja hankkeen aikana suorittamani osallistuva havainnointi on haastava tekniikka, jonka takia en missään vaiheessa hanketta luottanut vain omiin havaintoihini vaan pyrin aina saaman ryhmän kaikkien työntekijöiden mielipiteen havainnoimastani asiasta. Havainnointi ja osallistuva havainnointi kytkee muita tutkimusmenetelmiä paremmin saadun tiedon sen kontekstiin. Asiat nähdään niiden oikeissa yhteyksissä. (Grönfors 2007, 154.)

Osana tiimiä toimiminen harjoittelun ja käytännön toteutuksen aikana mahdollisti kehityshankkeen muokkaamisen tiiviissä yhteistyössä valmiin tuotoksen käyttäjien kanssa. Kun työntekijät saivat koko prosessin läpi antaa palautetta, pyytää muutoksia ja kertoa havaintojaan eri menetelmistä on suurempi todennäköisyys, että he myös sitoutuvat valmiin menetelmäpaketin käyttöön eri tavalla kuin jos toimintani olisi ollut täysin irrallista ja ylhäältä saneltua. Heidän laaja kokemuksensa varhaiskasvatuksesta ja hiljainen tietonsa ryhmän tarpeista antoi minulle huomattavasti paremman kuvan ryhmästä ja sen tarpeista kuin omat kymmenen viikon kuluessa tehdyt havaintoni.

Kuvien piirtämistä harjoitin erityisesti hankkeen alussa, mutta myös hankkeen aikana. Jokainen kuva hyväksyttiin ryhmän työntekijöillä ja he myös pyysivät itsenäisesti eri tiloihin kuvia. Näin saatiin tehtyä juuri ryhmälle sopivat kuvat. Tämä ei olisi onnistunut ilman piirustustaitoa, koska silloin olisin joutunut turvautumaan valmiisiin netistä saataviin kuviin ja tulos olisi ollut vähemmän yhtenäinen ja selkeä. Voidaan siis todeta, että tämänkaltaisen kehittämishankkeen toteuttaminen vaatii ehdottomasti toteuttajaltaan jonkin verran taiteellisia kykyjä.

Hankeprosessilla oli selkeä aikataulu ja siinä myös pysyttiin. Ilman harjoittelua ja sen mahdollistamaa jatkuvaa läsnäoloa ryhmässä en varmasti olisi saanut tarpeeksi hyvää kuvaa ryhmän tarpeista kehityshanketta varten. Työn tekeminen osana tiimiä ja työpäivien aikana suoritettu osallistuva havainnointi olivat pohjana mahdollisimman käytännönläheisen menetelmäpaketin luomisessa.

7.3 Ammatillisen kasvun arviointi ja eettinen pohdinta

Opin kehittämishankkeen aikana tarkastelemaan kriittisesti omia havaintojani ja muuttamaan suunnitelmiani mukautumaan erilaisiin tarpeisiin. Opin paljon S2 lapsista ja jotkin oletukseni heidän kielitaidostaan muuttuivat täysin. En esimerkiksi ottanut alussa huomioon sitä, että lapsi voi hallita melko hyvin johonkin tiettyyn paikkaan liittyvät fraasit ja sanat niin, että osaa kyllä toimia tuossa ympäristössä, mutta kielitaito ei riitä muualla selviämiseen.

Asiakastyössä S2 lapsien ja perheiden kanssa on hyväksyttävä se tosiasia, että aina kommunikointi ei onnistu, väärinkäsityksiä sattuu ja asenteet sekä kulttuurierot vaikuttavat tulkintoihimme. On muistettava, että meidän käsityksemme hyvästä varhaiskasvatuksesta ja vanhemman sekä päiväkodin yhteistyöstä eivät aina kohtaa S2 vanhempien käsityksiä asiasta.

Suomi on myöskin vasta alkutaipaleella monikulttuurisuuden suhteen. Monet Euroopassa vuosia käytössä olevat käytännöt ovat meillä aivan uusia ja työntekijöihin kohdistuu paljon paineita muuttaa asioita, vaikka heillä ei välttämättä ole siihen tarvittavaa kokemusta ja koulutusta. Työtä tekemällä opitaan paljon ja edistytään monikulttuurisen varhaiskasvatuksen, saavutettavuuden ja osallisuuden lisäämisessä, mutta ei ilman virhearviointeja ja väärinkäsityksiä.

Palvelujärjestelmämme ei ole vielä aivan valmis tarjoamaan täysin saavutettavaa, esteetöntä ja monille kielille käännettyä varhaiskasvatusta kaikille kieliryhmille. Resurssipula vaikeuttaa monien palveluiden toteuttamista parhaalla mahdollisella tavalla, esimerkiksi eri kielille käännettyt esitteet päiväkotien toiminnasta puuttuvat, koska niiden kääntämiseen ei tällä hetkellä ole resursseja. Tulkkeja toki käytetään eli kieliongelmasta johtuvia kommunikaatio-ongelmia ratkotaan.

Lapsen osallisuuden voidaan ajatella olevan viimekädessä lapsen oma kokemus merkityksellisestä tilanteesta tai kohtaamisesta arjessa niinpä sitä ei voida asettaa ylhäältä tai ajatella, että pelkkä osallistuminen toimintaan loisi osallisuuden kokemuksen (Leinonen 2014, 18). On siis hyväksyttävä se tosiasia, että ei ole olemassa mitään yhtä takuuvarmaa menetelmää, jolla varmasti tavoitettaisiin kaikki lapset ja perheet tasapuolisesti. Osallisuutta voidaan tarjota, mutta siihen ei voida pakottaa. Myös varhaiskasvattajan omalla motivaatiolla menetelmien käyttöön ja kehittämiseen on suuri merkitys lopputulokseen ja lisäksi on otettava huomioon S2 perheiden erilaiset lähtökohdat ja tilanteet.

Osallistumiseen ja havainnointiin perustuva raportti perustuu henkilökohtaiseen tutkimuskokemukseen, vuorovaikutukseen tutkittavan ja tutkijan välillä (Grönfors 2007, 166). Koska kukaan ei ole täysin objektiivinen ovat havainnot ja niiden perusteella kehitetyt menetelmät mahdollisesti vääristyneitä johtuen havainnoitsijoiden omasta kulttuuritaustasta, motivaatiosta tai virhetulkinnoista. Tätä on pyritty ehkäisemään käyttämällä kaikkien Leppäkerttujen työntekijöiden havaintoja menetelmien perustana. Havainnot ja niiden perusteella kehitetyt kuvalliset menetelmät ovat kuitenkin ottaneet aineistonsa vain yhdestä lapsiryhmästä, eivätkä välttämättä toimi yhtä hyvin toisessa ryhmässä.

Kuvalliset menetelmät eivät ole myöskään mikään täysin varmasti toimiva ratkaisu S2 lapsen osallistamiseen. On tärkeää ottaa huomioon, että lapsi voi tukeutua liiaksikin kuviin puhumisen sijasta. Puhuttua kieltä tulee aina rohkaista kuvien käytön ohella. (Galley 2015, 50.) Kuvien käyttö saattaa myös luoda illuusion ymmärtämisestä, kun

lapsi on vain oppinut yhdistämään sanan kuvaan eikä tästä huolimatta ole tajunnut kuvan merkitystä. Kuvalliset menetelmät ovat kuitenkin hyviä kielenoppimisen tukena ja vahvistamassa S2 lapsen ymmärrystä päivärytmistä, tiloista ja tekemisen eri vaiheista. Lastentarhanopettajilta, lastenhoitajilta ja henkilökohtaisilta avustajilta vaaditaan kuvien käytön lisäksi taitoa ja halua kommunikoida ja ymmärtää. S2 lapsen suomenkielen taito voi myös kehittyä niin, että hän pärjää erinomaisesti tietyssä tutussa ja ennakoitavissa olevassa ympäristössä kuten päiväkodissa, mutta koska kielen merkitysten syvempi ymmärrys puuttuu, ei hän kykene käyttämään suomen kieltä tehokkaasti missään muualla. Näihin ongelmiin ei ainakaan vielä ole valmiita ratkaisuja, mutta niiden luoma kuva todellisuutta paremmasta S2 lapsen kielitaidosta on hyvä tiedostaa ja ottaa huomioon.

Pelkkä kommunikaatio aikuisten ja lasten välillä ei ole osallisuuden lisäämisen tarkoitus, vaikka on helpompaa kehittää työkaluja ja menetelmiä aikuisen ja lapsen välille kuin lapsiryhmän itsenäiseen käyttöön. Kieltä tarvitaan myös leikeissä toisten lasten kanssa, jotta suomea toisena kielenään puhuva lapsi ei jäisi yksin. Yhteinen leikki ei ole mahdotonta ilman kieltä, mutta se on helpompaa kielen kanssa, myös siksi vieraan kielen opettelu on lapselle tärkeää.

LÄHTEET

- Bennett, P. & Reid, J. 2007. "Hard to Reach" Migrant Children. Improving access, participation and outcomes. Cornwall: John Wiley & Sons. Ltd
- Bronfenbrenner, U. 1981. Sosialisatutkimus. Espoo: Weilin+Göös
- Buchan, T. 2013. The Social Child. Laying the foundations of relationships and language. Abingdon: Routledge
- Fawcett, M. 2009. Learning Through Child Observation. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers
- Flecha, R. 2015. Successful Educational Actions for Inclusion and Social Cohesion in Europe. Barcelona: INCLUDE-ED Consortium
- Galley, S. 2015. Creating an inclusive environment for supporting children with English as an Additional Language. Teoksessa Brodie, K. & Savage, K. (toim.) Inclusion and Early Years Practice. Abingdon: Routledge, 33-55
- Grönfors, M. 2007. Havaintojen teko aineistokeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 151-167
- Halme, K. & Vataja, A. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Hammar, S. & Siirto, U. 2016. Pakolaisuus muuttaa maailmaa ja suomalaista yhteiskuntaa. Teoksessa Gothóni, R.; Hyväri, S.; Kolkka, M. & Vuokila-Oikkonen, P. (toim.) Osallisuus yhteiskunnallisena haasteena. Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 217-231
- Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- James, C. 1997. Why nursery education? Teoksessa Cosin, B. & Hales, M. (toim.) Families, education and social differences. Lontoo: Routledge
- Kaikkonen, P. Vierauden keskellä. Vierauden, monikulttuurisuuden ja kulttuurienvälisen kasvatuksen aineksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitos
- Kataja, E. 2014. Yhteinen osallisuus varhaiskasvatuksen pedagogiikassa. Teoksessa Heikka, J.; Fonsén, E.; Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry, 56-79
- Kehitysvammaliitto 2017. Kuvasivut. Viitattu: 1.4.2017 <http://papunet.net/kuva/>
- Ketonen, R.; Launonen, K.; Ikonen, A.; Salmi, P.; Palmroth, A.; Röman M. & Mattinen, A. 2014. Kieli ja viestintä. Teoksessa Siiskonen, T.; Aro, T.; Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Juva: PS-kustannus, 176-198
- Lane, J. 2008. Young children and racial justice. Taking action for racial equality in the early years -understanding the past, thinking about the present, planning for the future. Lontoo: National children's bureau
- Leinonen, J. 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Heikka, J.; Fonsén, E.; Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry, 16-40

- Nurmi, S. 2011 Johdanto. Teoksessa Nurmi, S. & Rantala K. (toim.) Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: PTK Poikien ja tyttöjen keskus ry, 6-10
- Nutkins, S.; McDonald, C. & Stephen, M. 2013. Early Childhood Education and Care. An introduction. Lontoo: SAGE Publications Ltd
- O'Connor, A. 2013. Understanding Transitions in the Early Years. Supporting change through attachment and resilience. Abingdon: Routledge
- Salminen, K. 2012. Turun maahanmuuton kuva. Tutkimuskatsauksia 5/2012. Viitattu: 13.3.2017 http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/tutkimushankkeet/22864_Tutkimuskatsauksia_52012.pdf
- Soto, G. & Seligman-Wine, J. 2003. Child-driven development of alternative communication: a case study. Teoksessa von Tetzchner, S. & Grove, N. (toim.) Augmentative and alternative communication developmental issues. Lontoo: Whurr Publishers Ltd, 211-228
- Soto, G. & von Tetzchner, S. 2003. Supporting the development of alternative communication through culturally significant activities in shared educational settings. Teoksessa von Tetzchner, S. & Grove, N. (toim.) Augmentative and alternative communication developmental issues. Lontoo: Whurr Publishers Ltd, 287-299
- Svärd, P-L. 1996. Lapsen kielen ja puheen kehitys ja häiriöt. Teoksessa Pihlaja, P. & Svärd, P-L. 1996. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY
- von Tetzchner S. & Martinsen, H. 2000. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Toom, A. 2008. Hiljaista tietoa vai tietämistä? Näkökulmia hiljaisen tiedon käsitteen tarkasteluun. Teoksessa Toom, A.; Onnismaa, J. & Kajanto, A. (toim.) Hiljainen tieto. Tietämistä, toimimista, taitavuutta. Aikuiskasvatuksen vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura
- Turun kaupunki. 2013. Turun varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu: 10.3.2017 http://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/turun_varhaiskasvatussuunnitelma_2013.pdf
- Turun kaupunki. 2016. Tilastotietoja Turusta. Viitattu: 13.3.2017 <https://www.turku.fi/turku-tieto/tilastot/tilastotietoja-turusta-2016#V%C3%A4est%C3%B6,%20asuminen%20ja%20koulutus>
- Turun kaupunki. 2016. Powerpoint esitys: Vieraskieliset ja monikulttuuriset lapset Turun varhaiskasvatuksessa, 1-4
- Vehkalahti, K. 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Kyselylomake 1.

Kyselylomake Pernon päiväkodin henkilökunnalle sosiaaalialan opinnäytetyön toteuttamista varten. 9.9.2016

1. Mitä kuvallisia menetelmiä päiväkodissa on parhaillaan käytössä? (Ympyröi käytössä olevat)

1. Leikinvalintataulu
2. Kuvitettu päiväohjelma
3. Seuraavan päivän päiväohjelma
4. Kuvakansio henkilökunnalle
5. Personoitu kuvakokoelma (vaikka avainlenkissä) lapselle
6. Personoitu kuvakokoelma aikuiselle
7. Kuvitettuja tiloja (esim. wc:n käsienvesukuvat)

2. Minkälaisiin tilanteisiin tai tiloihin toivoisit kuvitettuja ohjeita tai kuvia käytettäväksi?

3. Tuleeko mieleen kuvia, joille olisi erityistä tarvetta?

4. Käyttäisitkö valmiita kuvia työssäsi jos niitä olisi helposti saatavilla?

- 1)Kyllä 2)Jonkin verran 3)Ei 4)En osaa sanoa

Lämmin kiitos vastauksesta. Lisätietoa opinnäytetyöstä saa minulta mailiosoitteesta sanna.morsky@edu.turkuamk.fi

Lomakehaastattelun runko

1. Onko jotakin, jota haluaisit sanoa taustaksi Pernon päivähoitoyksiköstä ja Leppäkerttujen ryhmästä? Mikä tekee tästä päivähoitopaikasta omanlaisensa? Mitä haasteita kohdataan päivittäisessä työskentelyssä?
2. Lasten, vanhempien ja työntekijöiden oikeita nimiä ei tulla mainitsemaan opinnäytetyössä. Mainitaanko päiväkotia muodossa a)Päiväkotia Turussa b)Päiväkotia Pernossa c)Pernon Päivähoitoyksikkö d)Pernon Päivähoitoyksikkö, Leppäkerttujen ryhmä, jossa on 17 lasta ja jossa puhutaan 6 eri kieltä. e)Jollakin muulla tavalla?
3. Onko olemassa jonkinlaista "tervetuloa päivähoitoon" esitettä, joka annetaan uusille perheille heidän tullessa ensimmäiseen keskusteluun? Jos mahdollista haluaisin kopion tällaisesta. Mikäli tällaista ei ole ajattelin tehdä helposti kopioitavan ja selkosuomella kirjoitetun version, jossa on myös kuvitus. Mitä asioita tässä esitteessä olisi hyvä mainita? Päivän pituus eli koska voi tuoda lapsen ja koska hakea viimeistään? Mitä lapsi tarvitsee mukaansa päivän ajaksi? Millainen on päivärytmi? Tarpeelliset puhelinnumerot? Muuta, mitä?
4. Kuvien käytöstä mainittiin Leppäkertuissa, että olisi hyvä saada vanhemmat myös mukaan niiden käyttöön lapsen siirtyessä päivähoitoon. Tästä sain idean päiväkodin päivärytmikuvista, jotka annetaan perheelle ensimmäisen tapaamisen yhteydessä, niiden avulla kerrotaan tapaamisessa lapselle mitä päiväkodissa tehdään ja lapsi saa kuvat kotiinsa ja vanhemmat voivat niiden avulla kerrata päivärytmin? Kuulostaako tämä toteuttamiskelpoiselta vai hylätäänkö?
5. Tänä ja huomenna tarrataulu eteiseen tulee koostumaan päivärytmikuvista kuten 1)Päiväkotiin saapuminen 2)Aamupala 3)Aamupiiri 4)Ulkoilu 5)Ruoka 6)Liikunta, Askartelu, Metsäretki, Lauluhetki, Lelupäivä, 7)Leikki 8)Ulkoilu 4)Päiväkodista vanhempien kanssa lähteminen. Lisäksi ajattelin tehdä kuvat kumisaappaille ja kuravaatteille, lämpimille ulkovaatteille sekä lippalakille ja vesipullolle. Onko muita "ota mukaan päivähoitoon" kuvia, joita tarvittaisiin? Entä tuleeko mieleen jotain kuvaa, joka olisi hyvä olla vielä päiväjärjestyksessä. Tähän tauluun tulee myös suomeksi, arabiaksi, persiaksi, venäjäksi, viroksi ja albaaniksi sanoja kuvien yhteyteen.
6. Tulen tekemään seinään kiinnitettävät tilanneohjauskuvat mm. eteiseen ja vessaan. Tuleeko mieleen muita tiloja, jossa tällaisia tilanneohjauskuvia kaivattaisiin? Tarkoitus on, että työntekijöillä olisi valmiit kuvat seinillä paikoissa, joissa niitä yleisimmin tarvitsee.
7. Leppäkertuissa mainittiin yhden lapsen hyötyvän personoiduista kuvista, joilla kommunikoida, joten teen ainakin yhden avainlenkin, jossa on kuvat vaatteille, vessalle, leikkimiselle, vatsakivulle jne. Kuvia lisätään tai vähennetään tarpeen mukaan, ajattelin havainnoida niiden käyttöä harjoitteluni aikana.

8. Tarkoitus on myös tehdä työntekijöille personoituja avainlenkkejä, jossa on heidän tarvitsemiaan kuvia. Näidenkin käyttöä täsmennetään harjoitteluni aikana, lisätään tarvittavia kuvia ja poistetaan tarpeettomia.
9. Aikataulu näihin kaikkiin kuvallisiin tuotoksiin on siis se, että tuon mukaisesti harjoitteluun näistä ensimmäiset versiot, niitä testataan harjoittelun aikana ja harjoittelun päättyessä teillä on valmiiksi hiotut versiot. Jos on mahdollista käyttää laminointikonetta voin laminoida tarpeelliseksi osoittautuvat kuvat harjoittelun aikana.
10. Onko jotain muuta, jota haluaisit opinnäytetyössä otettavan huomioon? Kysyttävää tai kommentoitavaa?

Tässä tuli aika lista kysymyksiä. Lämmin kiitos niihin vastaamisesta.

Kyselylomake 2.

**Kyselylomake Pernon päiväkodin henkilökunnalle sosiaalialan opin-
näytetyön toteuttamista varten. 10.2.2017**

1. Ryhmässänne on viimeiset 10 viikkoa ollut käytössä uusia kuvallisia menetelmiä. Arvioi niiden vaikuttavuutta suomea toisena kielenään puhuvien lasten ja heidän perheidensä kanssa kommunikoinnissa.

1. Kuvitetut tilat (esim. wc, eteinen, kotileikkihuone)

- a) ei vaikutusta
- b) lievä kommunikaatiota helpottava vaikutus
- c) selvä kommunikaatiota helpottava vaikutus
- d) ei osaa sanoa

2. Lapsen kuvakortit

- a) ei vaikutusta
- b) lievä kommunikaatiota helpottava vaikutus
- c) selvä kommunikaatiota helpottava vaikutus
- d) ei osaa sanoa

3. Kuvitettu päiväohjelma eteisessä

- a) ei vaikutusta
- b) lievä kommunikaatiota helpottava vaikutus
- c) selvä kommunikaatiota helpottava vaikutus
- d) ei osaa sanoa

4. Leikinvalintataulu (ollut käytössä aikaisemminkin)

- a) ei vaikutusta
- b) lievä kommunikaatiota helpottava vaikutus
- c) selvä kommunikaatiota helpottava vaikutus
- d) ei osaa sanoa

5. Kuvitettu esittelylehtinen ryhmän toiminnasta

- a) ei vaikutusta
- b) lievä kommunikaatiota helpottava vaikutus
- c) selvä kommunikaatiota helpottava vaikutus
- d) ei osaa sanoa

5. Onko suhtautumisesi kuvallisiin menetelmiin muuttunut jotenkin 10 viikon aikana?

Lämmin kiitos vastauksesta. Lisätietoa opinnäytetyöstä saa minulta maili-osoitteesta sanna.morsky@edu.turkuamk.fi

Kehittämisprosessin arviointi.

TURKU AMK
TURKU UNIVERSITY OF
APPLIED SCIENCES

1

TOIMEKSIANTAJAN LAUSUNTO OPINNÄYTETYÖSTÄ

Toimeksiantaja Pernon phy / päiväkotiperhe / Pernontie 31

Yhteyshenkilön nimi ja asema Petri Kankare, lastentarhanopettaja

Opiskelijan nimi Sanna Mörsky

Opinnäytetyön nimi *Suomen toisena kielenä puhuvien perheiden osallistam. varh. kasvatuskassa*
1. Opinnäytetyön arvioiminen *kuvaall. menetelmien avulla*

Toimeksiantajan edustajana arvioin opinnäytetyön teettäjän kannalta seuraavasti

	Tyydyttävä	Hyvä	Kiitettävä
Tavoitteen saavuttaminen	☐	☐	☒
Hyödynnettävyys toimeksiantajalle	☐	☐	☒
Osaaminen ja johtopäätökset	☐	☐	☒
Tekijän aktiivisuus	☐	☐	☒

Muita huomioita

2. Opinnäytetyön tarkistaminen luottamuksellisten tietojen osalta

Julkistettavaan opinnäytetyöhön mahdollisesti sisältyvät toimeksianto- tai salassapitosopimuksesta poikkeavat toimeksiantajan määrittelemät liike- tai ammattisalaisuudet, jotka on poistettava ennen työn julkistamista (sivunumero, kappale, virke, lause, sana):

Click here to enter a date.

Päiväys *28.3.2017*

Päiviikki Kontinen
Päiviikki Kontinen
Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus

Kiitämme arvioinnistanne. Sitä käytetään apuna työn lopullisen arvosanan määrittelyssä. Arviointinne on tärkeää sekä opinnäytetyön tehneelle opiskelijalle että Turun ammattikorkeakoululle opinnäytetyö-käytännön kehittämiseksi.

Tuotos.

KUVAKANSIO SUOMEA TOISENA
KIELENÄÄN PUHUVAN LAPSEN
OSALLISTAMISEEN VARHAIS-
KASVATUKSESSA

Sanna Mörsky

SISÄLLYSLUETTELO:

1. Johdanto	3
2. Kuvitettu esittelylehtinen	5
3. Kuvitettu päiväohjelma	7
4. Leikinvalintataulu ja pöytäleikkien valintataulu	10
5. Lapsen kuvapankki	12
6. Kuvitetut tilat	14
7. Liitteet	

1. Johdanto

Tähän kansioon kootut kuvalliset menetelmät on tarkoitettu suomea toisena kielenään puhuvan lapsen osallistamiseen varhaiskasvatuksessa. Käytännössä menetelmien tarkoitus on tutustuttaa lapsi päiväkotiin jo ennen ensimmäistä hoitopäivää, rohkaista lapsen vanhempia kommunikoidaan henkilökunnan kanssa ja tarjota sekä lapselle että henkilökunnalle työkaluja kommunikointiin ensimmäisten viikkojen aikana, kun suomen kieli on lapselle vielä hankalaa. Menetelmät perustuvat kuvien käyttöön ja ovat muokattavissa sopimaan useaan eri ryhmään ja tilaan.

Kansiossa tällä hetkellä olevat kuvat on valittu siihen tekijän havainnoinnin perusteella, mutta koska en ehtinyt harjoitteluni aikana kokea aivan kaikkia tilanteita on mahdollista, että kuvia tarvitaan lisää, mikäli tilat, leikit tai päiväohjelma muuttuvat. Uusia kuvia voi lisätä tarpeen vaatiessa.

Kansion lopusta löytyvät kuvat, jotta niitä voi monistaa tarpeen vaatiessa.

Nämä kuvalliset menetelmät ja niitä varten piirretyt kuvat on kehitetty Turun kaupungin Pernontien ja Hyrköistentien päiväkotien käyttöön. Mikäli kuvia halutaan käyttää muissa päiväkodeissa, pyydän ottamaan yhteyttä tekijään sähköpostilla sjmors@gmail.com. Kopioiminen muiden kuin yllämainittujen päiväkotien käyttöön ilman lupaa on kielletty.

2. Kuvitettu esittelylehtinen

Kuvitettu esittelylehtinen (Liite 1.) esittelee normaalin päiväkotipäivän kulun, kertoo päiväkodin ja kodin yhteistyöstä, sisältää yhteystiedot ja listan asioista, joita lapsi tarvitsee mukaansa päiväkotiin. Esite on selkeää suomea ja henkilökunta voi ottaa sen mukaansa alkukeskusteluun ja antaa vanhemmille, jotta vanhemmat saisivat tiiviin tietopaketin päiväkodin toiminnasta.

Lasta varten esitteen reunassa on kuvat päiväkotipäivän kulusta ja ohje leikata kuvat irti ja käydä lapsen kanssa niiden avulla läpi asioita, joita päivän aikana tehdään. Koko esite on mustavalkoinen kopioimisen helpottamiseksi. Kuvat ovat samanlaiset kuin eteisestä löytyvässä päiväohjelmassa ja niiden tarkoitus on totuttaa lasta etsimään tietoa päivän kulusta kuvamuodossa ja tutustuttaa häntä päivän kulkuun etukäteen.

Henkilökunnan kannattaa selittää alkukeskustelussa esitteen kuvien tarkoitus ja rohkaista vanhempia katsomaan lapsen kanssa kuvia yhdessä. Koska muutamat kulttuurit lukevat kuvia vasemmalta oikealle on kuvat asetettu ylä- ja alareunan sijasta sivujen reunoihin, jolloin niiden lukusuunta (ylhäältä alas) on selkeämpi.

Esite on laadittu vastaamaan Pernontien päiväkodin Leppäkerut ryhmän tarpeisiin. Muita ryhmiä varten tarvitaan luonnollisesti omat esitteensä eri yhteystiedoilla, mutta samoja kuvia voi käyttää niissäkin, samoin esittelytekstejä.

3. Kuvitettu päiväohjelma

Kuvitettu päiväohjelma sijaitsee eteisen ovesta lapsen näkökorkeudella ja käsittää kolme osiota sekä pienen kuvapankin, jossa säilytetään päivittäin vaihtuvia kuvia. ”Tänään” osiossa on päivän ohjelma kuvina. Sana ”tänään” lukee myös arabiaksi, venäjäksi ja viroksi. Koska joka päivä vaihtuu aamupalan ja ulkoilun välissä oleva tekeminen voi kyseisen kuvan vaihtaa se työntekijä, joka avaa aamulla oven.

Vanhempia kannattaa rohkaista katsomaan päiväohjelmaa yhdessä lapsen kanssa samalla kun eteisessä riisutaan kengät. Lapsi voi päivän aikana tulla eteiseen katsomaan päiväohjelmaa aina kun haluaa ja aikuinen voi selittää ja näyttää missä kohdassa päivää ollaan menossa ja mitä tehdään seuraavaksi. Päiväohjelman voi irrottaa ja käyttää sitä aamupöydässä havainnollistamaan päivän rakennetta, etenkin lapsen ensimmäisten päiväkotiviikkojen ajan. Leppäkerttujen ryhmän lapsille on päiväohjelman kuvat esitelty moneen kertaan ja he ovat myös itsenäisesti eteisessä ollessaan kuvia katsoneet ja kerranneet, niinpä myös muut lapset voivat päiväohjelman avulla auttaa uuden lapsen ryhmään sopeutumista.

”Huomenna” osio on muutoin samanlainen kuin päiväohjelman ”tänään” osio, mutta päivittäin vaihtuva erityistekeminen muuttuu. Myös tämän kuvan voi oven avaava aikuinen vaihtaa aamulla.

”Tänään” ja ”huomenna” osioiden välissä on ”Mukaan” osio, jonka kuvista näkee mukaan tarvittavat asiat kuten lämpimät vaatteet tai kuravaatteet. Tätäkin osiota kannattaa lapsen kanssa käydä läpi, vaikka se onkin tarkoitettu etupäässä muistilapuksi lasten vanhemmille.

Päiväohjelman kuvapankissa on päivittäin vaihtuvien tekemisten kuvat, mukaan otettavien asioiden kuvat ja retki kuva. Mikäli lisää kuvia tarvitaan voi niitä kätevästi tehdä itse ja laminoida.

4. Leikinvalintataulu ja pöytäleikkien valintataulu

Ryhmässä jo aiemmin käytössä olleeseen leikinvalintatauluun on lisätty uusimpien leikkien kuvia. Taulua kannattaa päivittää aina kun uusia leluja saadaan. Leikkiä valitessaan lapsi ottaa oman nimensä tarralapun ja laittaa sen haluamansa leikin kuvan kohdalle. Uudelle lapselle kannattaa ensimmäisinä viikkoina näyttää leikin kuvaa myös leikin luona, jotta hän mahdollisimman pian yhdistää kuvan ja tekemisen.

Leikinvalintataulun lisäksi tein pöytäleikkien kuten piirtämisen, muovailun ja leikkaamisen valintataulun, josta lapsi voi valita leikin, jota tehdään ruokailusalissa pöydän ääressä.

Pöytäleikkien valintataulua voi säilyttää samassa paikassa kun leikinvalintataulua ja sen voi laittaa sinitarralla kiinni leikinvalintataulun alaosaan. Uuden lapsen ensimmäisinä päivähoitoviikkoina taulua kannattaa näyttää hänelle leikinvalintataulun yhteydessä, jotta hän voi valita myös pöytäleikeistä mieleisensä.

Pöytäleikkien valintataulua voi myös käyttää havainnollistamaan lapselle esimerkiksi askartelun eri vaiheita.

Leikinvalintataulu

Pöytäleikkien valintataulu

5. Lapsen kuvapankki

Lapsen kuvapankin kuvat (Liite 2.) löytyvät myös liitteistä, joten niistä voidaan tulostaa isompia tai pienempiä versioita tarpeen vaatiessa. Lapsen kuvapankki on nippu kuvia avainrenkaassa. Kuvat ovat varsin kookkaita ja kulmat pyöristettyjä. Kuvista voidaan laminoida pienemmät versiot, jotka voidaan ripustaa lapsen kaulaan avainnauhasta ensimmäisten viikkojen ajaksi, jotta hänellä on aina kommunikaatioväline mukana. Jotta kuvat eivät olisi häiriöksi voi ne siirtää roikkumaan lapsen lokeroon heti kun näyttää, ettei lapsi tarvitse niitä joka hetki kommunikointiin. Lapsi voi siis tarvittaessa hakea kuvat lokeroista.

Kuvapankista löytyy esimerkiksi kuva leikkimiselle ja tämä kuva on useaan kertaan esitelty ryhmän muille lapsille, jotta he tietävät mitä se tarkoittaa ja osaavat vastata, mikäli heitä kuvaa näyttämällä kutsutaan leikkiin. Lisäksi löytyy kuvia muun muassa kylmästä, kuumasta, huonosta olost, kiusaamisesta, lelun ojentamisesta ja pukemisesta auttamisesta. Kun lapsi näyttää kuvaa aikuiselle voi aikuinen sanoa kuvan nimen ja tätä kautta auttaa lasta yhdistämään vieraskielisiä sanoja kuviin.

Kuvaan, jossa lukee ”äiti/isä” on tarkoitus laittaa lapsen vanhemman kuva tai kuvat, jotta hän voi sen avulla kysyä koska häntä tullaan hakemaan. Tähän kysymykseen on kätevintä vastata viemällä lapsi kuvitetun päiväohjelman luokse ja näyttämällä ”vanhempi tulee hakemaan” kuvaa sekä sitä kohtaa missä päivässä ollaan sillä hetkellä.

Kun lapsi alkaa käyttää eleitä ja sanoja kommunikaatiossaan eikä tarvitse kuvapankkia voi kuvat jättää roikkumaan hänen lokeroonsa.

6. Kuvitetut tilat

Leppäkerttujen tiloissa kuvitettuja tiloja ovat eteinen, naulakot, vessat, ruokailutila, aamupiirien pitopaikat, legoleikki, autoleikki, ukkoleikki ja kotileikki.

Kuvitettujen tilojen tarkoitus on auttaa lasta yhdistämään toiminnot tiloihin ja hahmottamaan mitä kyseisessä tilassa tehdään. Aikuista nämä kuvat auttavat selittämään lapselle tilaan liittyviä asioita ilman, että hänen täytyy katkaista katsekontakti hakiessaan oikeaa kuvaa kaulassaan roikkuvasta kuvapankista. Jokainen kuva koostuu kahdesta osiosta. Tilan kuvasta, joka on piirretty yksinkertaistaen ja tilassa tapahtuvan tekemisen kuvauksesta, joka on myös sanoitettu lyhyesti. Kieltoja on hankala ilmaista kuvilla, joten kuvissa näkyy se, miten tilassa toivotaan käyttäytyttävän ja ehdotus siitä mitä tilassa voi tehdä tai miten leikkiä. Kuvat on aseteltu lähelle lapsen näkökorkeutta niin, että ne ovat kohdassa, jossa tilaa valvova aikuinen pystyy osoittamaan kuvaa puhuessaan lapselle.

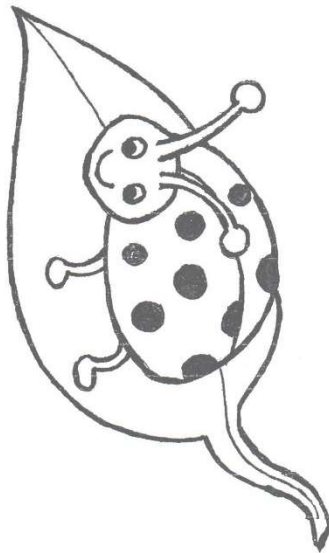
Mikäli tilassa tapahtuva tekeminen käsittää monta vaihetta olen tehnyt tilaan kuvasarjan, joka alkaa ylhäältä ja päättyy alas. Lavuaarien luona vessoissa on kuvasarja käsienpesusta ja naulakoiden luona lepäämään menemisestä, koska näissä toiminnoissa monella lapsella oli vaikeuksia muistaa kaikki vaiheet.

Eri tilojen kuvat ja kuvasarjat löytyvät liitteestä 3.

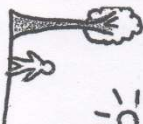

Kuvitettu tila.

Liite 1. Esittelylehtinen (1/2)

**TERVETULOA
LEPPÄKERTTUJIHIN**

Liite 1. Esittelylehtinen (2/2)

LAPSEN PÄIVÄ LEPPÄKERTUUSSA

Päivähoitopaikka avaanu Siilien tilassa kello 6.30. Leppäkertut avaavat kello 7.30 Hyvästeltään vanhemmat ja käydään käsipessulla. Vapaa leikkiä. Aamupala alkaa kello 8.00 ja loppuu 8.30. 8.45 opetellaan aamupöytissä vitkonpöyviä, vuodenaikojia ja numeroita. Maanantaina on sadun ja laulun päivä, tiistaina urheilua salissa ja ulkona, keskiviikkona askartelua, torstaina metsäretki ja perjantaina lelu päivä, jolloin voi tuoda oman leluun päiväkotiin. Puetaan sään mukaiset ulkovaatteet ja mennään ulos leikkimään. Lounaalla kello 11.30-12.15 maistetaan kaikkia ruokia. Ruuan jälkeen mennään päivälevolle. Kello 14 on välipala. Ennen kotiinlähtöä ehditään vielä leikkiä ja ulkoilla. Kotiin lähtiessä sanotaan hei aikuiselle kätelemällä. Päiväkoti menee kiinni kello 17.00

KODIN JA PÄIVÄKODIN YHTEISTYÖ

Kun lapsi tulee päiväkotiin pidetään alkukeskustelu, jossa vanhemmat kertovat lapsesta. Vanhempi voi tulla lapsen kanssa tutustumisjaksole päiväkotiin ennen lapsen hoidon alkamista. Vanhemmat saavat ohjeet Wilma-tunnuksen luomista varten. Wilma-netisivulla on tärkeää tietoa päiväkodin tapaamisista ja tapahtumista ja sitä kautta lähetetään myös postia. Kun lapsi tuodaan ja haetaan kerrotaan kuuluminen lapsen päivästä. Jos lapsi on poissa päivähoitosta esimerkiksi sairastumisen tai loman takia pitää asiasta ilmoittaa soittamalla tai tekstiviestillä. Hoitosopimuksessa päätetty aika, jonka lapsi viettää päivähoitossa pitää noudattaa. Jos puhelinnumerosi, osoiteesi tai lapsen varahenkilät muuttavat, ilmoitathan siitä päiväkotiin. Kaksi kertaa vuodessa käydään kasvatuskeskustelu, jonka perusteella muutetaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa vastaamaan lapsen tarpeita ja vanhempien toiveita.

YHTEYSTIEDOT:

Osoite: Päiväkoti Pernontie 31
Ryhmät: Leppäkertut
Aukioloaika: 6.30-17.00
Puhelinnumero: 040-4801341
Päiväkodin johtaja Päivikki Kontinen päiväikki.kontinen@turku.fi 044-9072171

MUKAAN PÄIVÄKOTIIN LAPSI TARVITSEE:

Valkovaatteet eli ylimääräiset sukat, alushousut, sukkahousut, housut, t-paita ja paita
kunnissaappaat
sisäossut
ulkovaatteet
kurahousut
lämpimät vaatteet talvella
xyliolipastilleja
tukkalenkkejä, oma hargi tai kampa

Laitathan lapsen nimen tämän vaateisiin valkka tussilla

Tämän esitteen reunassa olevat kuvat voit leikata irti ja kertoa niiden avulla lapselle, mitä päiväkodissa tehdään. Samat päivän toiminnaista kertovat kuvat löydät myös eteisestä kuvitetusta päiväohjelmastamme. Jos sinulla on jotain kysyttävää, päiväkodin henkilökunta vastaa mielellään.

Nähdään Leppäkertuissa!

Liite 2. Lapsen kuvapankin kuvat (1/2)

Liite 2. Lapsen kuvapankin kuvat (2/2)

UNILELU

TÖNIMINEN/KIUSAAMINEN

KUUMA

LEIKITÄÄNKÖ?

c. Sanna Mörsky

Liite 3. Kuvitettujen tilojen kuvat ja kuvasarjat (1/10)

Liite 3. Kuvitettujen tilojen kuvat ja kuvasarjat (2/10)

Liite 3. Kuvitettujen tilojen kuvat ja kuvasarjat (3/10)

Liite 3. Kuvitettujen tilojen kuvat ja kuvasarjat (4/10)

Liite 3. Kuvitettujen tilojen kuvat ja kuvasarjat (5/10)

Liite 3. Kuvitettujen tilojen kuvat ja kuvasarjat (6/10)

Liite 3. Kuvitettujen tilojen kuvat ja kuvasarjat (7/10)

Liite 3. Kuvitettujen tilojen kuvat ja kuvasarjat (8/10)

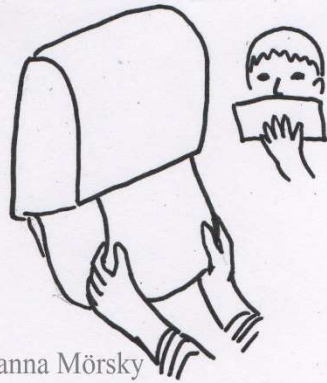
Liite 3. Kuvitettujen tilojen kuvat ja kuvasarjat (9/10)

c. Sanna Mörsky

c. Sanna Mörsky

c. Sanna Mörsky

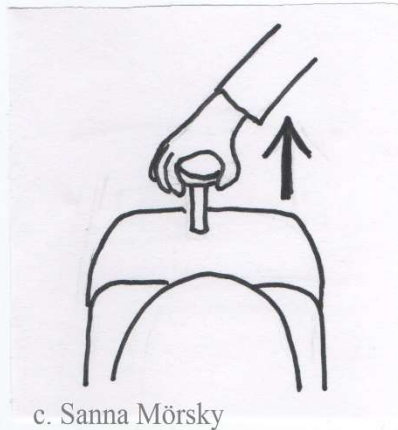

c. Sanna Mörsky

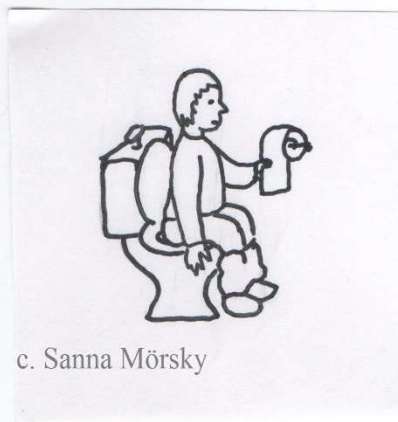

c. Sanna Mörsky

Liite 3. Kuvitettujen tilojen kuvat ja kuvasarjat (10/10)

c. Sanna Mörsky

c. Sanna Mörsky

Liite 3. Kuvitettujen tilojen kuvat ja kuvasarjat: pöytäleikinvalintataulu

Liite 3. Kuvitettujen tilojen kuvat ja kuvasarjat: esitteen kuvat

